
SLOTEN EN SLEUTELS

**Slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten
over wat helpt na de haat**

COLOFON

TITEL

Sloten en sleutels

Slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten over wat helpt na de haat

Cette publication est également disponible en français sous le titre

Comment (mieux) aider les victimes de délits de haine à se reconstruire ?

Témoignages de victimes sur ce qui les a aidées ou freinées dans leur parcours de reconstruction

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

AUTEURS

Isa Van Dorsselaer
Virginie De Potter

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Françoise Pissart, directeur
Brigitte Duvieusart, advisor
Ann Vasseur, programme management

GRAFISCH CONCEPT

Trinôme

WETTELIJK DEPOT

D/2893/2020/16

Oktober 2020

Met de steun van de Nationale Loterij

Dit rapport van de Koning Boudewijnstichting kwam tot stand in het kader van een partnerschap op initiatief van het College van Procureurs-Generaal en Unia, samen met het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen en het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie. Het maakt deel uit van een groter geheel.

INHOUD

SAMENVATTING	4
WAT HEBBEN WE ONDERZOCHT? EN HOE?	6
DE IJSBERG EN WAT ERONDER ZIT	8
HAAT: EMOTIONELE IMPACT ZINDERT NA	10
WAT HEBBEN SLACHTOFFERS NODIG?	14
Veiligheid	
Erkenning	
Het woord terugnemen	
Antwoord op hun waaromvragen	
Militant zijn	
SLOTEN EN SLEUTELS: WAT HELPT BIJ HAATMISDRIJVEN EN WAT REMT?	18
Omstaanders	
Politie	
Bemiddeling	
Eigen netwerk	
In organisaties	
Hulpverlening	
Sociale media & media	
Gelijkekanseninstellingen	

SAMENVATTING

Haatmisdrijven raken niet alleen aan de identiteit van het slachtoffer, maar ook aan het veiligheidsgevoel van de ‘groep’ waartoe het slachtoffer behoort en aan de fundamentele waarden van de samenleving. Een persoon die geconfronteerd wordt met een haatmisdrijf gaat een lange weg: elke etappe is essentieel en kan deze persoon nog meer beschadigen of de wonden beginnen te helen. Geen enkel slachtoffer komt volledig ongeschonden uit deze ervaring.

De Koning Boudewijnstichting wilde meer inzicht krijgen in dit parcours en sprak daarvoor met slachtoffers van haatmisdrijven. Tijdens de diepte-interviews keken we naar wat hen gehinderd heeft maar ook naar wat hen geholpen heeft, naar de sleutels die hielpen om bij een haatmisdrijf klacht in te dienen bij de politie of de feiten aan te kaarten via sociale netwerken. Om al dan niet hulp te zoeken bij verenigingen, huisartsen, psychologen. Met deze invalshoek vullen we het onderzoekswerk aan van onze partners in dit project: Unia, het College van Procureurs-Generaal, het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, en het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

Slachtoffer zijn van een haatmisdrijf is vaak een desoriënterende ervaring die onderhuids doorwerkt. Mensen die een haatmisdrijf of haatincident meemaken, zijn meestal diep getroffen en geschokt, soms blokkeren ze volledig. Zeker wanneer de feiten plaatsvinden in een vertrouwde omgeving (buurt, school, werk) en tot dan ondenkbaar werden geacht.

De verschillende organisaties, diensten en mensen die slachtoffers van haatmisdrijven op hun weg vinden - politie, getuigen, artsen, psychologen, werkgever collega's, burens - zijn bepalend opdat slachtoffers zich gehoord en erkend voelen, en opnieuw vertrouwen krijgen in zichzelf, in anderen en in de samenleving.

Onbegrip, onverschilligheid, getuigen die zich afzijdig houden, de soms oordelende en vaak kille blik van officiële instanties kunnen de pijn verheviggen.

De objectieve moeilijkheid om de feiten te laten erkennen (vaak woord tegen woord) leidt er ook toe dat mensen steeds opnieuw hun verhaal moeten doen, bewijzen moeten aandragen en zich telkens weer moeten blootgeven, waardoor de wonden opnieuw worden opengereten.

Ook de manier waarop officiële instanties georganiseerd zijn, de wachttijd, de inrichting van politiekantoren, de indruk dat de overheid zelf niet over effectieve instrumenten of wapens beschikt, werpen obstakels op.

In deze omstandigheden hebben gehoord worden en klacht indienen vaak veel weg van een hindernissenparcours.

Het is niettemin een parcours dat essentieel is om slachtoffers in staat te stellen het woord terug te nemen, om hun het gevoel te geven dat ze gehoord worden, om ervoor te zorgen dat ze erkend worden en hun trots terugvinden.

Het is ook een parcours voor de hele samenleving die alternatieve antwoorden moet formuleren, naast de wettelijke, op deze ziekte die het maatschappelijk weefsel aanvreet en zo onze veiligheid en onze gemeenschappelijke waarden garanderen.

WAT HEBBEN WE ONDERZOCHT? EN HOE?

Haatmisdrijven tasten niet alleen het veiligheidsgevoel aan dat mensen nodig hebben om zich met vertrouwen te bewegen in de samenleving. Veel mensen die betrokken zijn bij een haatmisdrijf zijn een doelwit om wie ze zijn of om de groep waartoe ze schijnbaar behoren. Een haatmisdrijf is daardoor als een steen in een kikkerpoel, met uitdijende rimpelingen. Naast de betrokkene kunnen ook haar/ zijn omgeving en gemeenschap de schok voelen. Ze zijn bang om hetzelfde mee te maken. Haatmisdrijven vreten ten slotte het maatschappelijk weefsel aan, ze zijn een aanslag op fundamentele waarden in een democratie.

Toch dienen mensen die een haatmisdrijf of een haatincident meemaken slechts in een minderheid van de gevallen klacht in. Het is op basis van deze vaststelling dat het College van Procureurs-Generaal een gezamenlijk project heeft opgezet met Unia, het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie en de Koning Boudewijnstichting. In dit kader heeft de Koning Boudewijnstichting een van de aspecten van dit probleem onder de loep genomen: de beleving van slachtoffers, en

de zoektocht naar wat hen helpt of hindert in hun parcours na een haatmisdrijf.

Het gebrek aan betrouwbare statistieken over deze misdrijven in België bemoeilijkte een kwantitatief spoor. We hebben daarom een kwalitatieve bevraging gedaan. Welke strategieën vinden mensen die het slachtoffer werden van een haatmisdrijf of een haatincident om met het incident om te gaan? Wat kan hen helpen? Zijn hun verwachtingen en behoeften (alleen) gediend met een strafrechtelijke aanpak? Of zijn, naast Justitie, andere benaderingen nodig om haatmisdrijven efficiënt aan te pakken, voor de betrokkenen en hun omgeving, hun gemeenschap en de samenleving? Met deze bevraging peilde de Koning Boudewijnstichting naar de emotionele, praktische en wettelijke triggers en de remmen om hulp te zoeken, en naar wat slachtoffers kan helpen. Ze wilde begrijpen wat slachtoffers ertoe brengt om te kiezen voor de gerechtelijke weg, dan wel voor andere strategieën.

De aanpak bestond uit:

- voorafgaande research naar de (nationale en internationale) context;
- diepte-interviews in Vlaanderen, Brussel en de Federatie Wallonië-Brussel met 21 slachtoffers van haatmisdrijven. Het beschermd criterium speelde geen rol bij de selectie van de slachtoffers. De geïnterviewden voelden zich geïnterviewd omdat ze LGBTQ+, transgender, Roma, moslim of jood waren of een migratieachtergrond hadden. Er waren ook interviews met vrouwelijke slachtoffers van straatintimidatie. De slachtoffers kwamen zowel uit grote steden als uit kleinere gemeenten. Aan het eind van de interviews werd de getuigen telkens gevraagd om aan de hand van witte en zwarte jetons aan te geven hoe zwaar de verschillende

mogelijke strategieën voor hen wogen, om hun antwoorden verder te verfijnen.

- interviews met 20 politiemensen, magistraten en intermediairs, onder wie medewerkers van Samenlevingsopbouw, zelforganisaties, een inloopteam, psychologen, bemiddelaars, een CAW, sociaal-culturele organisaties. Deze interviews lieten toe om een beter zicht te krijgen op de problematiek, de context en de diverse vormen van discriminatie.

Alle interviews zijn anoniem. Sommige elementen – evenals een beschrijving van de feiten – konden niet in de citaten worden verwerkt om er op die manier voor te zorgen dat mensen onherkenbaar blijven.

De Koning Boudewijnstichting is zich bewust van het gedeeltelijke karakter van deze bevraging, die moet gezien worden als een onderdeel van een ruimer project. Door interviews af te nemen met slachtoffers die gereageerd hebben na een haatmisdrijf en zo de weg met hen in de andere richting af te leggen, hopen we te identificeren wat slachtoffers van haatmisdrijven, hun gemeenschap en de samenleving helpt om voort te kunnen na de haat.

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht om bij te dragen aan een betere samenleving. Ze is, in België en in Europa, een actor van verandering en innovatie ten dienste van het algemeen belang en de sociale cohesie. Ze wil een zo groot mogelijke impact hebben door organisaties en individuen te versterken. Dit project past in deze opdracht.

DE IJSBERG EN WAT ERONDER ZIT

Als bij een misdrijf een van de motieven van de pleger vijandigheid, haat of misprijzen is tegenover het slachtoffer of de groep waartoe hij of zij behoort, en het slachtoffer geïdenticateerd wordt omwille van een beschermd criterium in de antidiscriminatiewetgeving, dan beschouwt de wetgever dit als een haatmisdrijf. In tegenstelling tot discriminatie, waarbij het misprijzen onbewust kan zijn, is bij een haatmisdrijf de haatdragende drijfveer kenmerkend. De samenleving meent dat de rechter in dat geval een zwaardere straf kan opleggen.

Niet alle haatmisdrijven komen in aanmerking voor strafverzwaring. Op dit moment gaat het om: doodslag, slagen en verwondingen, opzettelijk doden, voyeurisme, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting, schuldig verzuim, aanslag op de persoonlijke vrijheid en onschendbaarheid van de woning, belaging, aanranding van de eer of goede naam, brandstichting, vernieling of beschadiging, graffiti en beschadiging van onroerende eigendommen.

Personen die behoren tot groepen die op deze manier beschermd worden, staan zoals gezegd opgesomd in de Belgische antidiscriminatiewetgeving: de

Antidiscriminatiewet, de Antiracismewet en de Genderwet. Deze wetgeving heeft ook een strafrechtelijk luik en bevat de 'beschermd criteria', de gronden op basis waarvan het aanzetten tot discriminatie, haat of geweld tegen personen of groepen op basis van de beschermd criteria bestraft kan worden. In 2014 kwam er ook de wet ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte.

In België is er nog geen volledige registratie van haatmisdrijven, zoals dat in sommige andere EU-lidstaten wel het geval is. Het College van Procureurs-Generaal vaardigde in 2013 een rondzendbrief COL 13/2013 uit, over de opsporing en de vervolging van haatmisdrijven. Politie en gerecht deden al inspanningen, maar de uniforme registratie van haatmisdrijven is nog geen feit. Nog te vaak wordt het misdrijf geregistreerd zonder de aanduiding van het verwerpelijke motief, omdat de politieambtenaar zich richt op het tastbare misdrijf en de motieven niet bevraagt. Zo lijken veel haatmisdrijven onder de radar te blijven.

Uit onderzoek naar haatmisdrijven van het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (FRA) blijkt bovendien dat onder de top van de gerechtelijke klachten een ijsberg verborgen zit. Onderzoekers van het FRA stelden vast dat er een grote discrepantie is tussen het aantal mensen dat zegt het slachtoffer te zijn geweest van een haatmisdrijf en het aantal mensen dat daarvan effectief aangifte heeft gedaan bij politie en/of bij derden. Die kloof is er ook in landen met duidelijke procedures voor de registratie van haatmisdrijven, zoals het Verenigd Koninkrijk.

Het FRA bevroeg rechters, procureurs, politiemensen en ngo's die slachtoffers van haatmisdrijven begeleiden over deze aangifteduidigheid. Zij gaven aan dat slachtoffers vele redenen hebben om niet naar de politie te stappen. Ze schamen zich, ze zijn

bang voor vergelding, ze voelen zich schuldig, ze betwijfelen of de politie hen correct zal behandelen, ze zijn niet overtuigd dat de procedure een verschil zal maken, ze vinden een klacht te tijdrovend, te bureaucratisch of te duur, ze zijn niet op de hoogte van hun rechten, ze denken dat de feiten niet ernstig genoeg zijn voor een klacht.

De meest voorkomende vormen van haatmisdrijven en haatincidenten zijn: incidenten over een langere periode tijdens een interpersoonlijk conflict dat geleidelijk escaleert, bijvoorbeeld bij een burenruzie;

een gerichte campagne tegen één persoon; incidenten in de publieke ruimte, bijvoorbeeld op straat of op het openbaar vervoer; incidenten tijdens transacties, bijvoorbeeld in een winkel, waarbij de pleger zich om een of andere reden bedreigd of getergd voelt door het slachtoffer. Haatincidenten die geen misdrijf zijn, maar waarbij de betrokkene zich geïsoleerd voelde vanwege een beschermd kenmerk, hebben de aandacht van sommige politiediensten, omdat haatmisdrijven kunnen beginnen als kleinere incidenten die geleidelijk escaleren.

ZIJN MEERDERHEIDSGROEPEN OOK HET SLACHTOFFER VAN HAATMISDRIJVEN?

Racistische en discriminerende gedragingen treffen in hoofdzaak minderheden. Haatmisdrijven kunnen evenwel ook gericht zijn tegen een meerderheidsgroep.

Dat is het geval met racistische 'anti-blanke' daden. Sommige gemeenschappen vallen burgers aan omdat ze tot de meerderheid behoren, van Belgische 'origine' zijn of uit de Europese Unie komen. Vaak is het motief dat ze deel uitmaken van een gemeenschap die verondersteld wordt het financieel makkelijker te hebben.

Dit thema staat centraal in tal van nationale en internationale debatten en was recent het voorwerp van Belgische rechtspraak. In mei 2019 veroordeelde de correctionele rechtbank van Charleroi een man die tegen politiemensen had gezegd: 'Jullie begrijpen nooit iets met jullie blanke hersenen!', 'Vuile blanken'.

Het onderwerp ligt echter gevoelig omdat sommige mensen niet aanvaarden dat 'systemisch racisme' tegen degenen die dagelijks worden gediscrimineerd, kan worden gelijkgesteld met dit racisme tegen de 'sterkste' of de meest 'geïntegreerde' mensen. Het probleem is ook dat deze vorm van racisme wordt gerecupereerd en uitgebuit door extremistische bewegingen. Hoewel in beide gevallen de integriteit, identiteit of veiligheid van het individu wordt aangetast en er inderdaad sprake is van een verwerpelijk haatmotief, is de impact waarschijnlijk niet dezelfde bij wie tot de meerderheidsgroep behoort en kan terugvallen op netwerken, steun en bescherming.

Het is een uitdaging om alle identiteiten te ondersteunen, met respect voor hun verschillen, welke die ook mogen zijn, en tegelijkertijd ze niet tegen elkaar op te zetten. Een haatmisdrijf treft iedereen afzonderlijk in zijn relatie met, in het behoren tot een specifieke 'gemeenschap' die hij/zij wil of moet 'verdedigen'. Maar het raakt ook iedereen op een zeer vergelijkbare manier in zijn/haar menselijke identiteit en integriteit. Uit de getuigenissen is gebleken hoezeer alle mensen die een haatmisdrijf hadden meegemaakt, de feiten als intiem 'kwetsend' beleefd hadden, moeilijkheden hadden ervaren om begrip te krijgen en behoefte hadden aan erkenning.

HAAT: EMOTIONELE IMPACT ZINDERT NA

Alle misdrijven, zeker die waarbij de persoon in zijn fysieke of morele integriteit geschonden wordt, hebben een zware impact op het slachtoffer. Alle misdrijven slaan bij de betrokkenen hun gevoel van veiligheid weg. Haatmisdrijven zijn daarop geen uitzondering. Ze raken mensen vol in hun identiteit. Ze ervaren het misdrijf als een boodschap: je bent niet gewenst.

Maar in tegenstelling tot andere misdrijven ervaren mensen die het slachtoffer waren van een haatmisdrijf vaak onbegrip of ongeloof. De impact van het misdrijf is niet altijd recht evenredig met de ernst van de feiten. Het slachtoffer kan geneigd zijn om niet alleen te reageren voor wat hem of haar is aangedaan, maar ook voor de 'groep' waartoe hij of zij behoort.

«Die persoon kent mij niet, hé, die weet niet wat ik doe in het leven, die ziet mij gewoon en die oordeelt gewoon op mijn uiterlijk zonder dat die mij kent als persoon of hetgeen ik heb meegemaakt in het leven. Wat toch wel, ja, ik weet niet hoe ik dat moet zeggen, maar dat doet pijn, dat kwam hard aan, (...) ik werd niet meer zo gezien als een mens op zich, maar als een categorie, ook een beetje uitschot precies.»

Afgezien van fysieke letsels bleken bij veel geïnterviewden de schok, de boosheid, de verwarring en het gevoel van isolement die ze voelden meteen na het incident, na te zinderen. Geïnterviewden rapporteerden ook langere tijd na de feiten nog angst en stress. Ze klaagden van slapeloosheid, maagproblemen, depressieve gevoelens, *flashbacks* van het incident. Sommigen gingen zich afsluiten van de samenleving. Hun vertrouwen in de medemens en de instellingen was aangetast. Sommige slachtoffers pasten hun manier van leven aan na de feiten, ze maakten zich zorgen over hun (emotionele) veiligheid of rapporteerden een burn-out of tekenen van zelfhaat.

«Het pantser, dat ging niet werken. Want voordien werkte mijn pantser wel.»

«Ik ging de hele tijd naar de psychiater – geen medicijnen, maar de hele tijd angstaanvallen. De schrik veranderde in angsten, paniekaanvallen, in de trein, hyperventilatie. Na twee jaar was ik op en ben ik compleet gecrasht. Ik herbeleefde steeds dezelfde dingen. De hele tijd op mijn hoede.»

«Als iemand mij aanraakte, dan sprong ik op. Ik heb een jaar lang nachtmerries gehad, ik werd elke nacht op hetzelfde uur wakker en ook hier voel ik mij niet helemaal op mijn gemak, maar nu kan ik erover praten.»

«Ik was moe, erg moe. Ik sliep veel en kwam niet meer uit mijn bed. Ik was naar de dokter geweest, maar ik verzorgde mij niet meer. (...) Ik praatte moeilijk en mijn stem was erg zwak, terwijl ik een stem heb die van nature ver draagt.»

«Dat heeft mij zeker geen maanden gekost maar toch ettelijke weken in de manier hoe ik mijn huis verliet, of als er iemand aan de deur belde en de manier waarop ik de deur opendeed. Allez, ietske banger, verschieten als er iemand aan de deur staat.»

«Ik begeleid mijn cliënten, ik laat ze geloven dat ze hier in België een nieuwe kans kunnen krijgen (...). Ik geloof daarin, en in één keer, dat verhaal van je geloof dat je aan anderen overdraagt, dat blijkt dan in één keer een ballon die door iemand wordt gestoken en weg met die democratie, want die man kreeg gewoon gelijk op dat moment. 'Denk maar niet dat ze u gaan geloven met uw hoofddoek,' zei hij.»

Een dergelijk misdrijf kan het zelfwaardegevoel van mensen uit dezelfde gemeenschap raken. Ook zij kunnen – tijdelijk – hun vertrouwen in vreedzaam samenleven, of in instellingen als politie en overheid om hen te beschermen, aangetast zien, zich minder veilig voelen, soms vergelding zoeken. Haatmisdrijven ondermijnen het gevoel van erbij te horen. Veel slachtoffers herhaalden tijdens de interviews bewust niet de beledigingen die ze moesten aanhoren, of ze relativeerden ze en deden alsof het hen niet geraakt had, terwijl uit alles het tegendeel bleek.

«Het is al een tijdje geleden, ik weet er niet veel meer van... In mijn temperament, in mijn karakter, in de noodzaak die ik voel om te bestaan, in mijn leven: ik probeer niet te lang te blijven stilstaan bij de dingen die mij overkomen als het soms wat veel is, als ik het een beetje voel...»

«En, op hetzelfde moment, hoorde ik mijn broer die vlak achter me stond – het bezorgt me de kriebels om er weer over te praten [erg ontroerd] – mijn voornaam roepen.»

Na de feiten hebben mensen vaak een gevoel van onwezenlijkheid. Ze twijfelen aan wat ze hebben meegemaakt of gedaan. Soms kunnen ze de feiten niet meer oproepen en zijn het de familieleden of getuigen die hen eraan moeten herinneren. Mensen kunnen zich vlak na de

feiten minder aangedaan voelen dan ze in werkelijkheid zijn. Een aantal mensen voelt zich schuldig, ook al zijn ze slachtoffer. Ze vinden dat ze niet hadden moeten reageren, dat ze te gevoelig zijn, niet hadden moeten zijn waar de dader was.

«Mijn vrouw was geschokt en had alles opgeschreven. Daarom kon ik een Facebook-post maken die goed weergeeft wat er is gebeurd. Omdat je het je vaak niet goed kunt herinneren... zijn er dingen daarover die in mijn geheugen zijn gewist.»

«En eigenlijk begonnen we ons schuldig te voelen en tegen onszelf te zeggen: 'Uiteindelijk is het onze schuld en hadden we niet moeten oversteken.' Ik kan je verzekeren dat mijn zus en ik huilden, we belden elkaar, we sliepen niet, we bleven urenlang aan de telefoon erover praten. We voelden ons onvoorstelbaar slecht. 'We hadden niet moeten oversteken, het is onze schuld. Trouwens, zag je hoe oud hij is, hij was even oud als mijn vader die een maand eerder was overleden. Stel je voor dat onze pa naar het gevang was gestuurd.'»

«Mijn psychiater had me gezegd dat het typisch was [het schuldgevoel]. Ze vergeleek het met een vrouw die mishandeld wordt en die zegt: 'Dat had ik niet moeten doen.' Het is hetzelfde.»

«Je komt dus in een staat, niet van waanzin, maar je zegt tegen jezelf 'misschien ben ik... is het niet waar en ben ik hypergevoelig'. Je geeft jezelf liever de schuld dan dat je tegen jezelf zegt dat iemand anders daartoe in staat is, vooral omdat die persoon daarop inspeelt. Dus ben je nog meer emotioneel en weet je niet wat je moet doen.»

Mensen zijn vaak niet in staat om te reageren op het moment van de feiten, omdat ze in shock zijn.

«Net als iedereen hebben we al ruzie gehad, maar we konden toen wel reageren, ons verdedigen. Omdat het ons niet zo erg raakte. Hier hadden we dit soort geweld niet verwacht. Het was zo haatdragend.»

Enkele slachtoffers klasseerden de opmerkingen als afkomstig van 'gekke' mensen die buiten de werkelijkheid staan en gemarginaliseerd zijn.

«Ik zeg u vlakaf: die mensen hebben volgens mij een probleem. Ik ben het slachtoffer geweest van agressie door mensen met wie het niet goed gaat. Over het algemeen. De sociale diensten zouden zich misschien moeten inlaten met dat gezin. Mijn gedacht.»

«Het zijn gekken, mensen die zich niet goed voelen in hun vel, buiten de samenleving staan. Ze ontploffen... 'Kom naar beneden als je een man bent...'. De man met wie ik te maken had moet volgens mij bijna 60 jaar oud zijn geweest. Als ik echt naar beneden was gekomen om met hem te vechten, zou hij geen kans hebben gehad, die gast, zelfs niet in termen van 'kracht' (...). Die gast was buiten zinnen toen hij wegging.»

«Ik heb medelijden, ik had medelijden met die mensen, met die zielige man die geen privéleven had. Hij woonde nog bij zijn zus op z'n 45ste en ik had medelijden. Ik denk dat het medelijden is omdat ik tegen mezelf zeg dat hij er niets van begrepen heeft, dat is eigenlijk jammer voor hem. Samen zijn is een rijkdom en hij mag dan wel geld hebben, hij heeft niet de juiste rijkdom.»

«Het gaat eerder om mensen die dom zijn, onwetend en stom. Ze zijn niet goed opgevoed, ze hebben geen goede manieren en ze weten

niet hoe ze met een vrouw moeten praten. Want die gast was echt een debiel.»

«Ik weet niet wat die man in Palestina heeft meegemaakt. Is daar zijn hele gezin vermoord bij een bombardement? Wij hebben wat die man gedaan heeft niet als antisemitisme geïnterpreteerd. We hebben dat meer als gezien als gedaan uit agressie, uit frustratie, uit ik weet niet welke pijn.»

Verschillende mensen hadden de indruk dat de hatelijke uitlating niet echt een mening was, maar dat ze eerder bedoeld was om pijn te doen en dat ze zich ook tegen iets anders had kunnen richten. Of dat de opmerking bedoeld was om op te vallen of om 'grappig' te zijn.

«En dus de beledigingen die ze op mij afvuurde, ik weet niet of zij op zich racistisch is... Als ik te dik was geweest, was het waarschijnlijk iets in die zin geweest of iets anders. Ik weet niet of het echt racisme is, dat het is omdat ik zwart ben dat ze zo deed, euh, want ik denk dat als ik anders was geweest en zij een ander mikpunt had gehad, ze hetzelfde had gedaan.»

«Racisme? Ik weet niet zeker of dat het centrale element is. Soms is het zoals ik u al zei, menselijke domheid. Maar haat kan ook een andere grond hebben dan racisme. Het is frustratie, ik denk er veel van dat soort dingen zijn.»

«Ik heb al racistische beledigingen gekregen, maar ik heb ook vaak racistische beledigingen gehad zonder dat mensen er al te veel over nadachten. Alleen maar om, weet je, als mensen ruzie maken, dan gaan ze gewoon tegen iemand 'klootzak' zeggen, zelfs als het geen klootzak is, ik weet het niet. Sommige mensen zeggen het misschien omdat ze denken dat het echt een harde belediging is die je gaat kwetsen. Uiteindelijk maakt de vorm niet veel uit.»

«Het gevoel dat ik krijg is dat ze heetgebakerd waren. Plots vielen ze binnen en ze vonden een excuus om het meer op ons gemunt te hebben. En als je naar de processen-verbaal kijkt, zijn er alleen maar tegenstrijdigheden. Ze moesten iemand hebben, ze moesten stoom afblazen, dat is mijn gevoel. De haat waarmee ze afkwamen, ze kwamen alleen maar om te slaan (...). Het is de context van kat en muis tussen de politie en de jongeren in de buurt. Ze liepen ons tegen het lijf, wij waren hun uitlaatklep, duidelijk...»

«Ik heb het gevoel dat het café-moppen zijn. Voor sommigen is het Auschwitz, anderen gaan iets zeggen over de Arabieren, dat is het, het is arbeidershumor. Het is geen neerbuigendheid, het is gewoon dat mensen niet nadenken. Ze vertellen onzin alsof het niets is. Ze maken zichzelf wijs dat het de collega's aan het lachen zal brengen, ze beseffen niet welke gevolgen het heeft.»

Anderen hadden minder begrip voor de richting die de boosheid van de plegers nam, en zagen er onbewuste vooroordelen in die op zulke momenten door de oppervlakte breken.

«Toen ik dat zei tegen de politiemans die me had verhoord, zei die 'ja maar, wat jij doet dat is nu wel even erg als wat meneer heeft gedaan'. En toen dacht ik van 'allez, jong, ik doe zo'n uitspraak en ik krijg naar de voeten van die agent, en meneer komt ermee weg omdat hij iemand is verloren. Sorry, maar als racisme of discriminatie niet in je aard zit... awel, in geen enkele situatie.»

WAT HEBBEN SLACHTOFFERS NODIG?

Elk incident is anders, iedere geïnterviewde heeft zijn eigen verhaal en legde zijn eigen traject af. Toch zijn de basisbehoeften die de betrokkenen bij haatmisdrijven in de interviews aangeven, erg gelijklopend. Ze willen mensen en diensten die de feiten geloven en erkennen, die de impact ervan verzachten, hun opnieuw vertrouwen geven en samen met hen bekijken wat ze nodig hebben om voort te kunnen na dat incident.

Soms is het niet een emotionele behoefte die hen drijft, maar de wil om een zaak die hen ter harte gaat vooruit te doen gaan.

Veiligheid

Veel haatincidenten gebeurden op plaatsen waar de slachtoffers geregeld of zelfs dagelijks komen: de parking van een ziekenhuis, de bus van en naar huis, de supermarkt, de werkvloer, in één incident zelfs de oprit van de eigen woning. Hoe vertrouwder de omgeving, hoe groter de schok. Vooral omdat mensen hierdoor soms verplicht worden om hun traject aan te passen of van vervoersmiddel te veranderen, of zelfs om te verhuizen of van werk te veranderen.

Voor sommige slachtoffers was het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte

ook voordien al aangetast. Groepen die vaker het slachtoffer waren van misprijzende reacties in het dagelijks leven hadden copingstrategieën en verdedigingsmechanismen ontwikkeld om met die vijandigheid om te gaan.

«Toen ik het erover had met de burens die al problemen met haar hadden gehad, zei een oude dame tegen me: 'Ik heb al 7 jaar problemen met die vrouw.' 'En waarom dien je dan geen klacht in?' 'Omdat ik geen problemen met haar wil hebben, die vrouw is gemeen.' Die vrouw ging zelfs zo ver dat ze ramen insloeg. Mensen zijn bang voor dat soort dingen. Je gaat naar de politie om te zeggen dat iemand de ramen ingeslagen heeft, je hebt geen getuigen, je weet niet tegen wie je praat, er gebeurt niets. Ze zullen geen lijfwacht voor je raam zetten. Er is een objectieve grens die maakt dat mensen, wanneer er spanningen zijn in hun omgeving, veel nodig hebben voor ze een klacht indienen. Ik vind dat er niet wordt tegemoetgekomen aan de nood aan veiligheid die mensen hebben. Er loopt een halve gek rond en er wordt niets tegen gedaan.»

«Het ging erg ver [bedwingt haar tranen] omdat ik daar jaren heb gewoond in dat dorp waar ik geboren ben, mijn hele familie is daar geboren, ik heb daar een kruis over moeten maken.»

«Je wordt daar ziek van. Je maakt dingen mee. Iemand met twee van die pitbulls, van die mottige honden. Ik kom de hoek om, ik schrik, die honden schrikken. En dan zegt die man 'wat is het, hebben jullie een makak gezien?' Dat is dagdagelijkse kost, echt waar. (...) Dingen die je te horen krijgt op straat, op de bus, overal.»

«Ik heb bewust van mensen figuranten gemaakt. Ik hoef dan niet meer naar hun gelaatsuitdrukkingen te kijken want dat kan je dag bepalen. Dat is geen oplossing, maar voor mij, op dat moment, helpt dat wel.»

«Om naar huis te gaan moest ik altijd langs de school waar ik bang voor was. Dat bracht elke keer de hele herinnering naar boven.»

Bij de mensen die we interviewden was het haatmisdrijf vaak een *tipping point*, een moment waarop hun gebruikelijke copingmechanismen het lieten afweten en ze zich fundamenteel onveilig voelden omdat dit ene incident te ondraaglijk of bedreigend was. Voor iedereen lag dat punt anders. Fysiek geweld vormde voor diverse geïnterviewden dit kantelmoment. Ook de aanwezigheid van een kind was soms doorslaggevend. Ze wilden nadien dat hun gevoel van fysieke en emotionele veiligheid hersteld werd.

«Er is een familie van orthodoxe joden die in S. woont en die elke zaterdag naar het park van F. gaat om naar de synagoge te gaan en het gebeurt relatief vaak dat ze beledigd worden. Maar ze dienen geen klacht in omdat het zo vaak gebeurt. Soms dienen ze wel een klacht in... Er is de schoonzoon van R. die in elkaar is geslagen, ze gooiden kastanjes naar hem en zijn zwager en toen hebben ze een klacht ingediend.»

«Zonder die fysieke aanval denk ik niet dat ik een klacht zou hebben ingediend. Maar ik zei tegen mezelf dat er nu was overgegaan tot daden en dat de uitspraken gewelddadig waren en dat was voor mij echt een schok. Ik zou me even slecht hebben gevoeld, maar dat hij tot daden was overgegaan, daarvan zei ik tegen mezelf dat het ernstig was.»

Erkenning

Een intimiderende scheldpartij na een aanrijding omdat je een hoofddoek draagt, tot moes geslagen worden op straat omdat je gay bent, je arm met opzet tussen de deuren van

de bus gekneld weten omdat je zwart bent: ongelof was vaak de eerste reactie. Gebeurt dit echt? Dit kan niet, dat vindt iedereen toch?

Wanneer de ernst van wat er gebeurd was, van de maatschappelijke en menselijke norm die overschreden was, niet erkend werd door de omstanders of de politie, de werkgever of collega's, de arts op de spoeddienst, wanneer de feiten werden geminimaliseerd, weggelachen, gerelativeerd, hakte dat er diep in. Geïnterviewden voelden zich geïsoleerd, buiten de samenleving gezet.

«Allez, gevallen van op bepaalde plaatsen buitengezet worden om het feit dat ge transgender zijt. (...) Van die situaties ervaren te hebben dat ge door de politie niet au sérieux genomen wordt. Dat zijn zaken die ge maar gewoon moet ondergaan, allez, dat is toch iedere keer de boodschap dat ge meekrijgt. (...) 'Iedere handelaar heeft het recht om in zijn zaak toe te laten wie hij wil.' Dat krijgt ge dan te horen, ja.»

«Nu zit mijn man thuis. Ik zeg tegen de werfleider: 'Mijn man is ziek'. 'Ah, hoezo, toch niet door dat voorval?' Ja, mijn man heeft crises d'angoisse. Paniek.' 'Ah, wat is da, toch niet door dat voorval?' 'Ik zeg: 'ja, door dat voorval!' Maar ze nemen het niet au sérieux. Ze denken: 'Dat is toch maar wat geduw en een beetje wat papieren op zijn gezicht gooien'.»

De geïnterviewden hadden een diepe behoefte om het haatincident als haat benoemd te horen en de erkenning te krijgen dat wat er gebeurd is niet kan en niet mag. Dat de samenleving de normen die ze stelt, ook effectief bewaakt, het slachtoffer gelooft en het gedrag van de pleger ondubbelzinnig veroordeelt. Een veroordeling in de rechtbank lijkt de hoogste vorm van deze erkenning te zijn.

«Ik had nog nooit zo'n vorm van racisme meegemaakt. Allez, ik noem dat echt racisme want dat is gewoon racisme. Punt. En ik vind dat ge dat zo moogt benoemen. We doen dat veel te weinig en die littekens die ze achterlaten, die gaan diep, hoor.»

«De veroordeling was voor mij iets van 'Oké... ik ben niet gek!'»

«Ik wilde dat de persoon werd veroordeeld en dat is wat er is gebeurd. De klus is geklaard. Ik weet niet meer tot wat hij veroordeeld is, ik denk een boete. Geen video meer gezien van deze persoon, en zelfs niet van de groep waartoe hij behoorde.»

«Mijn intentie is dat er geen straffeloosheid is.»

«We vonden dat de man gestraft moest worden voor zijn daden. (...) Opdat deze mensen het zouden begrijpen, zodat we ze konden zeggen: 'Stop, houd op met jullie kloterij, jullie doen mensen pijn'. Ja, een veroordeling, hen doen begrijpen dat het niet is toegelaten om mensen uit te maken, doodsb bedreigingen te uiten.»

Het woord terugnemen

De mensen die we interviewden, waren meestal met verstomming geslagen door wat er gebeurde. Ze durfden niets te zeggen, of ze wisten niet wat te zeggen, geconfronteerd met de haatdragende woorden en daden. Ze wilden nadien hun gevoelens en hun ervaring uiten. Ze wilden – tegen de politie, tegen de psycholoog, tegen de dader – zeggen wat ze op het moment van de feiten niet konden zeggen en zo de situatie weer in handen nemen, zelf weer aan het stuur zitten.

«Ik ben vrij mondig en op dat moment stond ik perplex. Ik had graag willen reageren. Ik had daar niet zo als een slachtoffer willen staan eigenlijk. Ook bij de politie, ik stond daar als een

schaapje te kijken en ik liet het over me heen gaan.»

«Ik zal proberen het samen te vatten. Zodra ik begin, word ik kwaad.»

«En ik heb iemand van de administratie aan de telefoon, haar stem is jong, ze is een vrouw denk ik, die de situatie niet begrijpt en me bijna uitlacht waar ik bij zit. En denkt dat ik niet goed wijs ben, ik weet het niet. Ik zei tegen mezelf, oké, dit blijft voor mij een bewijs dat ik zo veel als ik wil mijn verhaal kan doen, praten over wat ik doormaak, onderga. Er is eigenlijk niets, het is altijd een muur, je staat altijd tegenover een muur.»

«Het is niet makkelijk om te getuigen, ik heb geen zin om erop terug te komen, maar ik denk dat het belangrijk is om het te doen omdat mensen zich daardoor kunnen uiten, durven te spreken. Ja, je moet eerlijk zijn, zeggen dat het moeilijk zal zijn, het zal vermoeiend zijn, het zal zwaar zijn, maar het moet... Dat is wat hij met mij heeft gedaan, hij behandelde me als een dikke nul, om me te laten zien dat ik niets voorstelde. En dat hij zich dat soort dingen permitteert. Het is een moeilijke stap.»

Antwoord op hun waaromvragen

Sommige geïnterviewden wilden verder niet denken aan de pleger en zijn motivatie voor het haatmisdrijf of het haatincident. Omdat het te pijnlijk was. Omdat ze het hem niet gunden. Toch spraken ook vele geïnterviewden de wens uit de pleger in de ogen te kijken en te vragen waarom hij of zij hen pijn wilde doen. Sommigen hoopten zelfs dat deze confrontatie de pleger tot inkeer zou brengen.

«Maar wat ik altijd het hardste hoop is iemand ineens tot inkeer te laten komen, dat ik iets terugzeg waardoor dat die ineens beseffen

wat die hebben gedaan, wat dat voor iemand betekent, en oprechte spijt voelen. Maar ja... nee. Dat zal nooit gebeuren.»

«Ik had hen graag willen vragen waarom, al weet ik wel min of meer waarom. Er zijn niet echt woorden die je daarop kunt plakken, tenzij je er heel ver mee gaat (...). Ik wou dat ik hen er op een veilige manier mee had kunnen confronteren. En ook dat ze zich verontschuldigen. Want dat gebeurt niet. Dat ze zich persoonlijk verontschuldigen. Niet meteen een straf. Gewoon een minimale bewustwording. Dat zou me goed gedaan hebben. Een beetje logica, een beetje een reden voor wat er is gebeurd.»

«Het ideale zou zijn geweest mocht ik die jongen zelf gevonden hebben op Facebook en daar een gesprek mee zijn aangegaan. Dat is niet gebeurd. Het ideale zou zijn dat ik dat had kunnen doen. Het gesprek aangaan, de confrontatie opnieuw aangaan, vertellen hoe ik me heb gevoeld en horen waarom die andere dat heeft gedaan en hopelijk komen tot een consensus van 'ok, dat hoeft in de toekomst niet meer te gebeuren'.»

Militant zijn

Soms houdt het feit dat er wordt gereageerd niet direct verband met een persoonlijke behoefte, maar met de noodzaak om op te komen voor een zaak, statistieken te voeden, bepaalde vormen van discriminatie te bestrijden.

«Ik ben een militant die opkomt voor bepaalde zaken en als ik iemand dat ongestraft op straat zie doen, doet dat me heel veel pijn. Ik denk dat, als ik geen lid was geweest van deze verenigingen, als ik geen militant was geweest, ik niet zeker weet of ik klacht zou hebben ingediend. Alles wat te maken heeft met discriminatie op basis van geslacht, van seksuele geaardheid, voornamelijk. Dan ben ik

altijd ten strijde getrokken. Als ik een gewone burger was geweest, was het misschien niet in me opgekomen.»

«Als jij het niet doet, dan is dat een signaal dat je iemand kunt beledigen, zelfs iemand die een soort 'woordvoerder' is. En dat er geen gevolgen zijn. Dat is dus wat me heeft gemotiveerd en dus ging ik de volgende dag naar de politie in mijn buurt. Ik denk dat, als ik geen publieke figuur was geweest, ik zou hebben gearzeld om het te doen.»

«Ik besef goed dat iemand die het slachtoffer is van een belediging, van een toespeling, niet gaat zeggen: 'Ik ga naar het politiebureau om een klacht in te dienen, afwachten, goed wetend dat het wordt geklasseerd zonder gevolg, omdat het mijn woord is tegen dat van de ander, zelfs als ik hem kan identificeren'. Dat hij misschien wordt verhoord, maar er zal geen opvolging zijn. Is het de moeite waard voor mij om te gaan? Wel, ik weet dat het de moeite waard is om te gaan, want het is weer een incident meer dat wordt genoteerd.»

SLOTEN EN SLEUTELS: WAT HELPT BIJ HAATMISDRIJVEN EN WAT REMT?

Je staat na een haatincident nog na te trillen. De woorden van de man die je net heeft aangevallen zinderen even hard na als de klappen die je misschien kreeg. Wat doe je? De politie? Niet alle slachtoffers willen naar de politie. Niet voor alle haatincidenten kunnen politie en gerecht iets betekenen. Betrokkenen zoeken ook andere deuren waar ze kunnen aankloppen voor erkenning, veiligheid, emotionele ondersteuning, praktische hulp, juridisch advies, gerechtigheid. Het maakt een verschil wanneer ze deze deuren geopend vinden, dan wel of ze ze moeten openwrikken of erger nog, nadien in een lege kamer staan. Welke deuren zijn er, welke sloten verhinderen de toegang en welke sleutels passen erop? Wat kan slachtoffers van haatmisdrijven helpen om achter de deur die zij kiezen de hulp te vinden die ze nodig hebben?

«De politie is maar een deel van de oplossing. Wat je nodig hebt, is hulp, om voort te kunnen.»

Omstaanders

Veel geïnterviewden bleven stilstaan bij het feit dat omstaanders die het incident hoorden of zagen gebeuren, niets gedaan hebben. Omstaanders kwamen niet tussenbeide, zeiden niets, ze kalmeerden hen niet of vroegen niet of ze konden helpen, ze boden zich niet aan als getuigen. De feiten gebeurden soms snel en onverwacht, waardoor mensen niet meteen reageerden. Nochtans maakt dat een wereld van verschil.

«Ik negeer dat, maar dat bleef maar duren en dan is er uiteindelijk iemand, een man, bij mij komen staan en tegen mij beginnen praten en gezegd van 'trek het u niet aan, mijn vriendin heeft het onlangs ook meegemaakt' en dan ben ik daar een gesprek mee begonnen en dan is die andere weggegaan. Maar anders? Nee, nooit. Er zijn zelden omstaanders bij die binnen gehoorsafstand zijn of die zich aangesproken voelen.»

Voor sommige geïnterviewden woog de passiviteit van omstaanders bijna even zwaar als het haatincident op zich. Ze voelden zich alleen staan en hadden het gevoel dat de omstaanders de pleger van de feiten hiermee een vrijgeleide gaven, dat ze het eigenlijk eens waren met zijn woorden en/of daden en zich aan zijn kant schaarden in plaats van aan hun kant.

«Ik was toen eigenlijk vooral kwaad op J. Want ik kan dat nog wel begrijpen, dat sommige mensen gewoon onwetend zijn of angst hebben voor de ander, maar ik verwacht wel van iemand dat ... als dat mijn collega is, dat die het wel opneemt voor mij. (...) Dat is voor mij belangrijk, dat mensen daarop reageren. Ik had gewoon van J. willen horen van in de eerste plaats van 'Over wie heeft u het eigenlijk? Ik zie hier geen buitenlander'.»

«Ik herinnerde me wat er eerder met me was gebeurd en ik kreeg altijd te horen dat ik mensen recht in de ogen moest kijken en zeggen: 'U komt mij helpen?' Er kwam een man langs, mensen keken – dat is wat me achteraf het meest pijn deed – ik keek naar een man, 'help ons', en hij liep verder...»

Geïnterviewden ervoeren dit stilzwijgen als pijnlijk en beangstigend. Omstaanders die wel reageerden daarentegen, waren als een spiegel: geïnterviewden hoorden in hun reactie de echo van hun eigen verontwaardiging. Voor hen was het belangrijk dat de haat benoemd werd. Ze haalden kracht uit omstaanders die zich even ontzet toonden als zijzelf waren.

«En toen heeft een van de medebezoekers van het ziekenhuis gezegd: 'Ik ben uw getuige, noteer mijn naam'. (...) Dat gaf me wel kracht, natuurlijk, op dat moment. (...) Ik heb hem dezelfde dag ook nog gebeld of 's anderendaags heb ik hem gebeld. (...) Meneer was zelf ook in shock en die zei ook dat ie er heel slecht van is geweest, dat ie ook met zijn vrouw thuis had gesproken over het incident en dat ie zich schaamde, in plaats van die persoon.»

«Ik val en er is een man in een roze hemd [de gemeentemedewerker], hij komt erbij, hij hoorde de racistische opmerkingen en hij zegt tegen hem: 'Maar meneer, wij tolereren zulke opmerkingen niet.' Deze man zal ik nooit vergeten. Hij was geen Marokkaan, een Belg... De man was buiten zichzelf, hij was zo rood als een tomaat. Op een gegeven moment dacht ik dat ze gingen vechten, zo gewelddadig waren de opmerkingen, het raakte hem en hij begon tegen hem te schreeuwen dat hij zulke opmerkingen niet tolereerde, dat de meneer daar bewusteloos was... We hadden het geluk dat hij voor ons opkwam.»

Door de interviews heen liep als een rode draad de angst om niet geloofd te worden. Zonder getuigen hadden ze het gevoel dat dit hun geloofwaardigheid bij een officiële klacht ondermijnde, omdat het dan vaak woord tegen woord is. De feiten op zich sloegen hen dermate uit het lood dat ze er zelf ook niet aan dachten om rond te kijken of er getuigen waren. Met getuigen die zich spontaan meldden, voelden ze zich sterker staan en waren ze meer geneigd om naar de politie te stappen.

«Omdat ze in dat bedrijf wat boertig zijn, had ik uiteindelijk besloten om hem in te plannen op buitenwerven, waar hij alleen zou werken, niet in groep. Dat had hij wel graag, maar nadat zoiets was gebeurd zei hij: 'Kijk, mocht ik in groep gewerkt hebben dan konden mijn collega's dat gezien hebben. Ik was alleen en die was alleen en die kan dat anders verwoord hebben tegen zijn baas.»

«Ik was wel blij dat er een getuige was. (...) Ik dacht, 'ok, er is een getuige', want, stel, ook al ben ik alleen, wellicht gaat iemand mijn woord niet geloven.»

Ook kleine gebaren van medeleven, van vriendelijkheid en steun maakten een groot verschil in de beleving nadien. Het gaf geïnterviewden het gevoel dat zij omringd werden, en dat de dader geïsoleerd werd.

«[Verontschuldigen] Van die vriend? Ik vond dat zeer schoon dat die dat deed. Alle positiviteit op dat moment is welkom, dus dat was wel tof. Dat was net voor ik naar de kliniek ging, dan heeft die mij een hand gegeven en gezegd: 'Ik heb u zelf persoonlijk niks aangedaan, maar ik vind het zeer erg en ik wil mij al verontschuldigen'.»

Het groepseffect kan mensen tot actie aanzetten, hetzij omdat de agressie zich in het openbaar voordeed, eventueel met bekenden als getuige of 'medeslachtoffer', hetzij omdat meerdere mensen de zaak verdedigen.

«Wat dreef ons ertoe om deze keer te handelen? Het groepseffect. We waren met meerderen en we zeiden tegen elkaar dat het goed zou zijn om een klacht in te dienen.»

Dat omstaanders niet ingrijpen betekent niet automatisch dat ze het eens zijn. Ze kunnen gewoon bang zijn om in te grijpen, ze kijken naar een ander om iets te doen, waardoor uiteindelijk niemand iets doet, of ze weten niet hoe ze dit best aanpakken. Steeds meer sociaal-culturele organisaties ontwikkelen tools voor hoe je deze *bystander interventions* het efficiëntst kan aanpakken.

- er komt geen reactie van omstaanders
- niemand biedt zich aan als getuige

Wat kunnen burgers doen?

- de pleger aanspreken op zijn gedrag of afleiden om het incident te stoppen
- steun bieden en checken of de betrokkene hulp nodig heeft
- zich spontaan melden als getuige bij de politie

Wat kan het beleid doen?

- sensibilisatiecampagnes om een proactieve houding te bevorderen bij wie getuige is, 'kleine helden' in de kijker zetten
- vormingen voor omstaanders stimuleren
- ontwikkelen van instrumenten, zoals apps, stimuleren

Sloten

Sleutels

Politie

De politie vertegenwoordigt voor veel van de geïnterviewden de samenleving. Ze hebben niet allen even goede ervaringen met de politie, op het moment van het incident of bij eerdere contacten. Maar dat verandert voor velen weinig aan hun verwachtingen. Ze willen geloven in de politie, als handhaver van de wetten en van de normen en waarden van dit land. Ze verwachtten dus na het incident van de politie dat zij het signaal gaf dat er een grens overschreden was. Ze wilden dat de politie erkende dat wat hun overkomen is, niet kan. Sommige geïnterviewden kregen dit signaal, tot hun grote opluchting, anderen niet.

«Ik wil niet zelf [online] dat proces gaan voeren omdat ik wil dat eigenlijk een instantie die boven mij staat zegt [tegen de dader]: 'Jij hebt daar een fout begaan, jij moet de bak in of therapie volgen' en anders... Wraak is persoonlijk. En ik wil eigenlijk dat iederéén zegt dat dit niet kan.»

«De politie, dat is misschien wel waarin ik de meeste hoop stel dat het systeem niet helemaal verrot is. Ik moet die hoop levend houden. Ik moet absoluut die hoop behouden, of ik kan mezelf beter ophangen. Als ik moet toegeven dat ik niet eens beschermd kan worden door de mensen die er zouden moeten zijn om mij te beschermen. Sommige mensen zeggen dat het rotte appels zijn, ik wil niet veralgemenen. Ik stop niet iedereen in dezelfde zak.»

«Ik dacht: dat is de juiste reactie, ik kan dat er niet zo bij laten, dit is gewoon puur racisme, ik moet de politie contacteren. Ik wilde dat de politie het ook zou zien als racisme. Dat die persoonlijk concluderen: 'Ok, dat was eigenlijk een racistische aanval'. (...) Ze waren professioneel, die mensen [politie], ze waren serieus. Ze hebben ook naar mij geluisterd, gij hoorde, gij zag ook dat er empathie was.»

Ze vonden het ook niet juist. (...) Ze zien het ook zoals ik het heb gezien, als racisme, dat is belangrijk.»

«Ik had zoiets van: 'Mannen, zeg iets, reageer, zorg ervoor dat die man eens doorheeft dat ie in de fout zit, want je bent daar om de wetten te handhaven, je bent niet voor niets een handhavingsambtenaar. Die wetten zijn er niet voor niets. Als jullie het op deze manier doen, dan heeft hij gelijk gekregen. 'Denk maar niet dat je iets zal kunnen bereiken in België, hé, jij met je hoofddoek.' Met mijn hoofddoek, ik stond erbij en keek ernaar.»

Volgens verschillende geïnterviewden hielden politiemensen de focus op objectieve elementen, ze hadden geen oordeel over de feiten. Ze moeten de geloofwaardigheid van het slachtoffer toetsen. Ze mogen zich niet laten leiden door hun buikgevoel. In vormingen leren ze echter ook over de impact van haatmisdrijven, en hoe belangrijk het voor slachtoffers is dat dit gedrag wordt afgekeurd. Het is zoeken naar een evenwicht dat de objectiviteit niet in het gedrang brengt.

«Ik werd meteen goed ontvangen, ik weet niet of het iets te maken heeft met het feit dat het politiebureau naast de homobuurt van de hoofdstad ligt, en daarom denk ik dat ze een grote gevoeligheid aan de dag legden.»

«Wat fijn was, was dat de politiecommissaris van die politiepost die dame is gaan bezoeken. Dat heeft heel veel deugd gedaan voor de betrokkene en de familie. Dus hij is haar gaan bezoeken, hij heeft haar gekalmeerd, heel de situatie toegelicht. Dat de politie echt de zaak ernstig neemt en ook de menselijke kant, hé, dat is geen robot, nee, die komen nog extra, hoe moet ik het zeggen, ondersteuning, een schouderklopje of zo of efkes meer zekerheid geven van 'we zijn hier de politie, we doen ons best, we houden dat extra in het oog'.»

«Ze luisterde goed naar mij, ze luisterde heel goed, denk ik, ik heb het gevoel dat het een vrouw was die probeerde te zien in hoeverre het mogelijk was dat dit soort situaties zich niet meer zou voordoen.»

In de ervaring van sommige geïnterviewden botste hun logica met de logica van de politie. Een proces-verbaal moet zo letterlijk mogelijk de bewoordingen van de pleger weergeven. Niet toevallig citeren vonnissen de woorden die daders gebruiken. Terwijl nagenoeg alle geïnterviewden aangaven dat die woorden in hun keel blijven steken, dat ze die liever niet opnieuw uitspreken omdat ze dit als te pijnlijk ervaren. Meer duiding bij het belang van bepaalde aspecten van de procedure, zoals het noteren van letterlijke bewoordingen, kan nuttig zijn.

«Ik zal niet altijd zeggen dat dat gemakkelijk is, want ge zijt ook wel een beetje gekleineerd op dat moment en dat is vooral het moeilijke, zo dat gekleineerd te zijn, ze hebben u iets aangedaan, ge hebt u niet 100% zelf kunnen verdedigen, dat verhaal een beetje, denk ik. Ja, dat vond ik wel moeilijk, ja. Zelfs gewoon zijn woorden herhalen is soms moeilijk voor mij.»

Een klacht indienen blijkt voor geïnterviewden een manier te zijn om het woord terug te nemen dat hun ontnomen werd op het moment van het haatmisdrijf. Het narratief waarin zij de feiten gieten om te begrijpen wat er gebeurd is, botst op het formalisme van de procedure. Die is erop gericht om de elementen te zoeken voor een stevig dossier voor de rechtbank. Meerdere geïnterviewden ervoeren deze ontvangst als te zakelijk, te 'administratief'. De objectieve aanpak schuurde met hun zeer emotionele beleving. De vraag of ze een volgende keer naar de politie zouden stappen, werd gekleurd door

de mate waarin ze empathie ervaren hadden van de betrokken politieambtenaar.

«Maar ook gewoon, ze vragen niet echt van 'hoe voelde u'? Het is heel feitelijk en het is ook niet van 'we zetten u efkes wat meer apart'. Nee, da's gewoon 'zeg nu ne keer wat er gebeurd is'. En dan hebt ge zo direct het gevoel van: gij hebt geen idee van wat voor impact dat heeft op mij. En dat stoort me dan wel.»

«Zijn we daar [politiecommissariaat] aangekomen, toen stond daar natuurlijk iemand anders en die zei 'waarom heb je dat ter plaatse niet gedaan? Normaal moet u een klacht indienen op dat moment'. Ik zei: 'Hallo, weet ik veel, ik was zo in shock, ik ben nu gekomen, ik wil nu mijn verhaal doen'.»

«Ik denk gewoon als die persoon [politie] naar uw verhaal luistert, kan die heel veel doen. Ge krijgt dan ook persoonlijk het gevoel, ok, er wordt naar mij geluisterd en dat lost een beetje het probleem op. Vooral als ge merkt, ok, het wordt serieus genomen, ze luisteren naar mij.»

«Die agent heeft mij zeer goed geholpen, want ik begon mijzelf altijd te beschuldigen. 'Ik had niet moeten', 'ik had niet dat', 'ik had niet dat', en dan zei die elke keer 'maar gij hebt niks mis gedaan, hoor, die man heeft dat gedaan'. Dus die agent heeft mij toen ongelooflijk goed geholpen.»

«Op het politiebureau was de vrouw, de politieagente, heel sympathiek, ze zag dat ik echt geschokt was, ze zei me 'je moet voorzichtig zijn', ze legde me uit wat ik kon doen. We keken naar de naam en ik herkende hem, inderdaad een ambtenaar. Ze zei dat ik een klacht kon indienen wegens slagen en verwondingen. Die vrouw die mijn verklaring afnam, was erg sympathiek. Ik denk dat ze zag dat ik... ik heb geweend.»

Wat hen daarbij naar eigen zeggen vaak niet hielp, was dat ze dat emotionele verhaal moesten brengen in een onaangepaste omgeving. In de kantoren waar hun verklaring genoteerd werd, waren vaak andere mensen aanwezig. Er was weinig of geen privacy en ze voelden zich niet veilig. Geïnterviewden hadden liever aparte ontvangstruimtes gezien; sommigen wilden dat de politie aan huis zou komen, zodat ze hun verhaal konden doen waar ze zich op dat moment het veiligst voelden.

«Wat soms moeilijk is, is om soms alles te moeten uitleggen en opnieuw uit te leggen aan de receptie. Je staat in de rij, er staan mensen achter je en je staat daar voor een raam. 'Waarvoor kom je?' en je begint het verhaal te doen in het bijzijn van iedereen. En dat roept vragen op.»

«Eigenlijk, ge komt uit de kast, hé, voor iedereen die daar zit. Ge zit te zeggen: 'Ze hebben ons aangevallen omdat we homo zijn'. Ondertussen ben je wel voor heel die bureau uit de kast gekomen.»

«In G. vind ik dat beter geregeld. In G. heb je het onthaal en naast het onthaal zijn er een aantal kantoortjes. De kantoren op zich zijn afgesloten, dus daar kan niet zomaar gelijk wie binnenlopen, plus de kantoortjes onderling zijn ook nog eens een keer apart. Waardoor je toch ook een bepaald gevoel van privacy hebt. Dus de omgeving waarin je ontvangen wordt, doet veel.»

Het onthaal verschilde erg van de ene politieagente tot de andere, zelfs binnen hetzelfde politiebureau. Transgenderpersonen getuigden hoe ze door politiemensen openlijk werden uitgelachen toen ze klacht kwamen indienen. Ze kregen te horen dat vijandig gedrag in de publieke ruimte te verwachten viel. Sommigen hoorden van de politie zelf racistische of homofobe opmerkingen. Bij verschillende getuigen raadde de politie af om een klacht in te

dienen, ofwel direct door te zeggen dat het niet de moeite waard was of tot niets zou dienen, ofwel indirect, door hen verschillende uren te laten wachten zonder feedback of nieuws, of door de mensen naar een ander bureau door te sturen. Sommige slachtoffers waardeerden dat ze eerlijk te horen kregen hoe klein de kans op een gerechtelijk vervolg is, anderen werden hierdoor ontmoedigd om bij een volgend incident nog naar de politie te stappen.

«De agent aan het loket zegt me: 'Daar moet je geen klacht voor indienen.' Hij zei me ook: 'Je kunt hier geen klacht indienen, je moet een klacht indienen, je moet dat doen op het politiebureau in P.' Er was geen enkele reden, het was omdat ze mijn klacht niet wilden registreren. Je hebt geen goesting in gedoe, dus ga je maar naar de bureaus, dat is de gebruikelijke gang van zaken.»

«Ik herinner me dat een politieagent het woord homofiel heeft gebruikt. Dat ik zoiets had van 'ah jongen, ik heb niet gezegd dat ik homofiel ben, ik heb gezegd 'ik ben homo'. Ik haat dat woord. (...) Voor mij is dat soms ook de manier om te voelen of ze mee zijn in, of ze voeling hebben met mijn leefwereld (...)»

«Daar is daar een bankske waar ge dan efkes moet wachten en ze zijn daar met die vier, vijf agenten die met mij meegelopen zijn in een kantoorkamer bezig, met de administratieve afhandeling daarvan zeker. En ze zijn daar aan het lachen met mij, ik hoor ze van alles over mij zeggen, en mij uitlachen en toen heb ik heel duidelijk gesteld: 'Kijk, ik weet niet of jullie het beseffen dat ik jullie hier bezig hoor, hé.' (...) Vandaag raad ik zelfs mensen aan van 'ga geen klacht indienen', het is het echt niet waard ... ge hebt al iets naars meegemaakt en er heeft echt niemand iets aan om nog een keer op politiekantoor ook verkeerd behandeld te worden, niet au sérieux genomen worden, dat ze u echt zelfs letterlijk zitten uit te lachen.»

«Wat ik mij vooral nog herinner inderdaad is dat ze eigenlijk basically gewoon als boodschap geven: verwacht er niets van. Dat is basically de enige boodschap.»

«Als wij amper mensen kunnen beschrijven, dan is het logisch dat er weinig van te verwachten valt. Dat zijn mensen die ze toevallig moeten oppakken. Dan heb ik liever dat ze dat direct eerlijk zeggen.»

«Achteraf heb ik dan bij een andere gelegenheid nog wel een keer gehad dat een politieagent zich effectief aan tafel kwam zetten en vroeg: 'Hoe wil je dat wij dat aanpakken?' 'Hoe wil je aangesproken worden?' 'Leg een keer je persoonlijke situatie efkes uit?' (...) Die heeft gewoon gevraagd van 'ja, kijk, hoe wil je dat ik u aanspreek?' Dat is geen slechte benadering, want het is nog niet omdat er iemand vrouwelijk uitziet, dat die als mevrouw wil aangesproken worden, dus in die zin is het niet altijd even, allez, even gemakkelijk.»

«Je merkt heel duidelijk dat de politie compleet geen besef heeft van hoe ze met iemand die transgender is moeten omgaan. (...) Vragen ze drie keer aan mij: 'Zijde jij een man of zijde jij een vrouw?' Drie keer!»

Wanneer de feiten zich afspeelden op plaatsen waar de geïnterviewden geregeld komen, voelden verschillende onder hen zich geremd om klacht in te dienen, uit angst voor represailles of nieuwe bedreigingen. Soms raadde de politie zelf hen om die reden af om klacht in te dienen.

«Ze hebben mij ontmoedigd om een klacht in te dienen omdat 'dat zal uw veiligheid in het gedrang brengen', want hij weet min of meer waar u woont. 'Wacht tot u bent verhuisd voordat u een klacht indient, anders zal het op uw eigen kop terechtkomen'.»

«Op het politiebureau: 'Luister, meneer, ik begrijp heel goed wat u meemaakt, maar in feite zou ik u willen zeggen, het heeft geen zin om een klacht in te dienen, er gaat niets gebeuren'.»

Verschillende slachtoffers gaven aan dat ze het politiekantoor binnengestapt waren met wantrouwen. Niet voor alle geïnterviewden voelde de politie ook vóór het haatincident als een veilige partner. Intermediairs voor Roma bijvoorbeeld gaven aan dat deze groep nagenoeg nooit klacht indient. Hun wantrouwen voor elke vorm van overheid is groot, de normalisering – het gevoel dat haat nu eenmaal hun deel is – absoluut.

Omdat naar de politie stappen niet altijd evident is, gaven sommige geïnterviewden aan dat ze tijd nodig hebben om zich 'klaar te maken' voor deze confrontatie. Was het niet mogelijk, vroeg een geïnterviewd slachtoffer, om vóór het 'officiële' gedeelte een informeler contact te hebben, bijvoorbeeld met Slachtofferzorg, om het verhaal te kunnen vertellen zoals zij het willen vertellen voor ze naar het verhoor gaan? De politie wil echter vermijden dat het slachtoffer dit pijnlijke verhaal twee keer moet doen en wil snel actie kunnen ondernemen als dat nodig is.

«Of dat het een gesprek is vooraf en dat dan daarna de klacht, bijvoorbeeld. Snapt ge, dat ge daarna een pv laat opstellen, op het moment zelf dat ge misschien iemand hebt van Slachtofferhulp bijvoorbeeld, die op een normale manier een menselijk gesprek kan hebben met u, van 'wat is er gebeurd, waar hebt gij nood aan, wat wilt gij dat er nu volgt, welke informatie hebt gij nodig?' Dat wordt veel te weinig gedaan. Nu is het van: 'Zeg het eens manneke, wat is er gebeurd?'»

Verschillende geïnterviewden gaven aan dat ze vreesden een politiemann of -vrouw tegenover zich te vinden die de vooroordelen van de plegers deelde en neigden daarom naar zelfcensuur tijdens het verhoor. Ze vreesden soms niet geloofd te worden omdat ze niet het 'ideale' slachtoffer waren: ze waren dronken op het moment van de feiten, of er ging een woordenwisseling vooraf aan de feiten, of ze hadden zelf agressief gereageerd of niet gereageerd terwijl dat misschien verwacht werd. Soms zijn ze ook het slachtoffer van vooroordelen die maken dat ze automatisch zelf als dader worden beschouwd. Het gebeurt ook dat mensen het risico niet kunnen lopen om een klacht in te dienen omdat ze een gerechtelijk verleden hebben of omdat ze bijvoorbeeld op zoek zijn naar een baan die ze door een gerechtelijke procedure zouden mislopen.

«Wat vindt die persoon van mij als ik dat over mezelf vertel? Laat ons ook niet vergeten, en dat vind ik een hele belangrijke, het politiewereldje is (...) een machowereldje. Die mensen moeten hun job doen en de kans is heel klein dat die iets zeggen of doen dat u raakt, maar ik weet even goed dat daar de kans ook is dat die een bepaald idee hebben over u dat niet veel verschilt van de dader die u heeft aangevallen daarvoor en daar maak ik me wel zorgen over en dat remt me wel een beetje.»

«Ge zijt just uit geweest, ge hebt natuurlijk al wat gedronken, dus dan weet ge ook niet van hoe serieus gaan die u nemen? Het is niet dat ze iets gezegd of gedaan hebben maar er wordt ook niets gedaan om u gerust te stellen en dat vind ik wel belangrijk, dat ze u geruststellen.»

«Mijn broer, onze bezorgdheid was dat hij een opleiding had gevolgd [de wet-Tobback] om veiligheidsagent te worden, hij was net klaar met zijn opleiding en met dat geval kon hij die job niet meer uitoefenen. Omdat hij een rechtszaak

had lopen, kun je geen toelating meer krijgen van het ministerie van Binnenlandse Zaken. We waren geblokkeerd. We hebben doorgezet, maar meer dan twee jaar lang kon hij niet werken in die sector. Dan is hij gaan werken als rekkenvuller in supermarkten.»

«Bij hem was het probleem dat hij toen binnen was bij de NMBS en dat hij beëdigd moest worden.»

«Er waren er die zeiden: 'Wat deed die vrouw, als ze zo oké was, 's avonds in een café?' Aha, nu is het dus verboden om 's avonds naar een café te gaan...!»

«De politievrouw ziet me met mijn dreads in mijn gezicht, ze beeldt zich in 'dat is ongetwijfeld een delinquent zoals zovele anderen'. Waarom gaat ze luisteren naar die mevrouw die haar zomaar wat vertelt en naar mij luistert ze niet eens. Ze had een a priori, een vooroordeel, dat kan niet anders: ik werd niet eens gehoord. Ze ging ervan uit dat ik verantwoordelijk was voor wat er gebeurd is.»

Negatieve ervaringen tijdens een aangifte doen de ronde in de gemeenschap en ontmoedigen anderen om klacht in te dienen bij gelijkaardige feiten. Sommige zelforganisaties zetten vrijwilligers in om slachtoffers van haatmisdrijven te vergezellen naar de politie. Vele geïnterviewden vonden het belangrijk dat wat hun overkomen was, op zijn minst opgenomen werd in de statistieken (zie verder).

«Dat is heel erg, hé, maar ik vind dat te veel moeite. Omdat het ook zo vaak gebeurt. Want met die wet [seksismewet] wordt er soms een beetje gelachen maar ik ben al blij dat ze bestaat uit principe, van inderdaad als signaal, als erkenning, dat het niet oké is.»

«Als het homofobie is, dan wil ik dat dat ook als homofobie opgeschreven staat. Dan komt het

tenminste in de cijfers terecht. Als ze iets meten kunnen ze er misschien iets aan doen, als er genoeg mensen iets specifiek voorhebben, dan komt dat meer op de radar.»

Soms gingen geïnterviewden niet naar de politie omdat ze niet wisten of het haatincident zwaar genoeg woog voor een klacht of dat het feit strafbaar was, zeker als er geen fysiek letsel of andere schade was. Veel geïnterviewden waren niet op de hoogte van hun rechten, ze beseften bijvoorbeeld niet dat seksuele geaardheid een beschermd criterium is. In één geval van een klacht onder de seksismewet bleek de politie zelf niet op de hoogte te zijn dat straatintimidatie tegen vrouwen strafbaar is.

«Ik wist niet dat ik met dit naar de politie kon gaan. En nu weet ik dat nog niet, dus kan ik dat doen? Ik heb het gevoel dat... er zijn geen bewijzen, er is niks fysiek letsel. Moest de politie campagne voeren en zeggen: 'Kijk, racisme is niet ok, en daar moogt ge een klacht komen indienen, ook al is dat mondeling', dan zou je denk ik wel een ander beeld hebben. De beeldvorming die ik nu heb hierover is dat de politie daar geen actie in onderneemt.»

«Ik heb dan ook die folders gegeven, ik heb gezegd van 'Kijk, dat is er gebeurd met mijn dochter en er is een probleem met de seksismewet, hier, kijk, voilà, ge hebt hier wat meer uitleg daarover'. Het is duidelijk, er is een probleem, dus ik moet klacht kunnen neerleggen. (...) Ik kreeg dan een hele rare uitleg.»

«Ge hebt iets meegemaakt, daar is uiteindelijk dan niets mee gebeurd, maar dat voelt wel onrechtvaardig, en ge weet zo eigenlijk dat ge zulke dingen wel moet aangeven, maar ge doet dat dan niet omdat ge uw eigen verhaal niet sterk genoeg vindt (...) Dan is die moeite

om ergens naartoe te gaan en uw verhaal te vertellen wat toch wel emotioneel is, terwijl dat ge eigenlijk al op voorhand weet dat daar niets mee gedaan wordt. (...) Misschien dat ge dan van een kale reis terugkomt, dat ge u eigenlijk nog slechter voelt als ge niet geloofd wordt, dat iemand de twijfels die ge zelf al hebt bevestigd en dat uw verhaal daardoor geen waarde meer heeft.»

Sommige geïnterviewden vonden het jammer dat de politie bij hun aangifte niet spontaan oog had voor het haatmotief, dat ze de misdrijven behandelde als 'gewoon' een geval van verkeersagressie of een 'gewone' knokpartij.

«Ze hebben wel niet gevraagd 'voor wat verweet die u?' Dus op dat moment klonk het waarschijnlijk voor de politie nog helemaal niet als gay bashing of iets homofoob maar als iets random, een gevecht van een zatlap die mensen spontaan aanviel. Het is eigenlijk pas in de kliniek ter sprake gekomen met een verpleegster, die heeft mijn ogen doen opengaan van wat er eigenlijk gebeurd is. (...) Zelfs een beetje zo het gevoel [vanwege de politie] van ... aandachttrekkerij, da's het woord, en dat vond ik niet netjes.»

Verschillende geïnterviewden vonden dat ze (te) weinig (begrijpelijke) informatie kregen over wat ze konden verwachten en waar ze terecht konden nadien. Er werd weinig doorverwezen naar Unia. Vele geïnterviewden hadden maanden en soms jaren nadien geen idee wat er met hun klacht was gebeurd. Dit alles voedde hun perceptie dat klacht indienen geen zin heeft of dat het niet ernstig genomen wordt.

«Ik weet niet wat de politie heeft gedaan. Ik weet zelfs niet of ze die dame hebben gecontacteerd. Het verloop van het verhaal weet ik niet en dat vind ik wel jammer. Want ik zou graag willen weten wat ze nadien hebben gedaan. (...) Dan heb je het gevoel van ja, misschien nemen ze het niet au sérieux, misschien zijn er eventueel andere zaken die ze belangrijker vinden, maar wat doet dat met de mens? Bijvoorbeeld krijg je het gevoel, ok, er wordt niets gedaan, wellicht wordt dat genegeerd, geseponeerd.»

«Ik dacht dat ik dan nog eens telefoon ging krijgen over de verdere gang van zaken, hoe dat ging verlopen, dat is allemaal niet gebeurd. Ik verneem in de krant dat daar een rechtszaak was. Ik heb ook niet vernomen van 'je moet dan zelf naar daar gaan', als we die hebben te pakken gekregen, dan moet jij dat gaan doen. Ik heb nochtans mij als benadeeld persoon van een misdrijf met geweldpleging opgegeven, maar ik ben niet nadien gecontacteerd.»

«Voor mij mag de politie veel meer een beetje een hub zijn van alle andere opties. Nu is er zo te weinig, alles blijft zo overal zitten, als ge snapt wat ik bedoel, er is weinig doorstroming van informatie, eigenlijk moet ge als slachtoffer bij al die deuren beginnen aankloppen overal en dat is lastig.»

«Het zou misschien wel handig zijn als ze zeggen 'dit zijn nu de volgende stappen, dat gaat er gebeuren met het onderzoek, als we ze vinden gebeurt dat, als we ze niet vinden gaat dat gebeuren', dat je een beetje weet waaraf en waaraan.»

«Waarom klasseren ze een dossier zomaar, zonder gevolg, terwijl er getuigenissen zijn, getuigen die aanwezig zijn en die niet wilden vertrekken?»

Verscheidene geïnterviewden gaven aan dat ze slachtofferhulp hadden gewenst, maar dat die hun niet was aangeboden na hun verhoor.

«Ik heb zelf vormingen gegeven aan de politie. Ik heb toen iemand van de politie horen zeggen: 'Ja, we gaan niet zomaar slachtofferhulp erbijhalen, we kijken gewoon een beetje of die persoon emotioneel is of niet.' Dan had ik toch iets van: dat kan jij toch niet zien? Ik was op dat moment zelf ook niet erg emotioneel omdat ge een blokkade hebt in uw kop nog een tijdje en om die blokkade weg te nemen moet er iemand vragen hoe het met u gaat. (...) Wat ge soms ook doet, is minimaliseren wat u overkomen is, dat doet ge soms ook. Ge zegt van 'Oké, het valt wel mee, met die messteken ook, we hebben daar niks, ge lacht dat een beetje weg'.»

Een aantal geïnterviewden van wie de pleger van de feiten zelf een politieambtenaar was, voelde zich extreem machteloos. Hun rechtvaardigheidsgevoel werd vaak zwaar op de proef gesteld.

«We zijn samen naar de dokter geweest, we hebben samen een klacht ingediend op een aantal politiebureaus en we werden daar 'genaaid'. Ze hebben niet naar ons geluisterd. Op het eerste politiebureau in S. werd ons duidelijk gezegd: 'We nemen geen klachten aan tegen collega's.' Op het tweede bureau hebben ze ons laten wachten (...) Omdat ze eerst de rechters moesten zien. De manier waarop ze met ons praatten en het feit dat niemand ons geloofde.»

- gevoel van slachtoffers dat het verhoor te zakelijk is, dat er weinig ruimte is voor emotionele beleving, dat ze 'veroordeeld' worden, te weinig tijd krijgen
- moeite om te praten over de feiten

- zich als slachtoffer laten vergezellen door een derde (bijvoorbeeld zelforganisatie)
- sensibilisatie van politiemensen over het belang van luisteren met empathie, bijvoorbeeld via rollenspellen en bedrijftheater. Belang van luisteren zonder vooroordelen (een zwarte man kan ook het slachtoffer zijn van een moslima)
- emotionele ruimte voor slachtoffers om verhaal te doen
- doorverwijzing naar gespecialiseerde organisaties
- psychologische ondersteuning voor de politie, opdat zij spanningen niet afwentelen op de mensen die een klacht komen indienen of op mensen uit gemeenschappen die hen hebben aangevallen

te weinig privacy: te weinig discreet onthaal, ontbreken van een gepaste afgesloten ruimte

- aparte ontvangstruimtes die voldoende privacy bieden
- klantvriendelijkheid

te weinig oog voor gevoeligheden in taalgebruik

- infofiches waarin begrippen worden toegelicht, richtlijnen over gevoelige thema's, bijvoorbeeld over geaardheid of handicap
- opleidingen diversiteit

gaten in de kennis van de wet bij politiemensen

- gespecialiseerde politiecommissariaten
- intensief opleidingsprogramma over COL 13/2013, zeker buiten de grote steden: technische regels en procedures (correct opmaken pv, toevoegen van juiste code voor haatmisdrijf, enz.) en de wetgeving
- draagvlak creëren voor diversiteitsbeleid bij politiepersoneel

te weinig opvolging na de feiten, te weinig informatie over de aard en het verloop van de procedure tijdens en na verhoor

- systematisch aanbod van slachtofferzorg en doorverwijzing naar slachtofferhulp
- *expectation management*: expliciete informatie over de procedure tijdens en na verhoor

miskening van het belang voor slachtoffers om een officieel spoor te hebben, ook als de politie niets kan doen

sensibiliseren over het belang om haatmisdrijven ernstig te nemen vanuit maatschappelijk oogpunt; belang van statistieken

bang zijn om klacht in te dienen omwille van mogelijke represailles tegen zichzelf of zijn omgeving

- slachtoffers beschermingsmechanismen (bijvoorbeeld anonimiteit) bieden als ze klacht indienen en bang zijn voor represailles
- sanctiebeleid voor politiemensen die zich zelf schuldig maken aan haatincidenten herbekijken

idee dat klacht indienen weinig zin heeft

- intermediairs inschakelen om bepaalde doelgroepen te bereiken voor wie de drempel zeer hoog is, bijvoorbeeld Roma
- werken met positieve voorbeelden zodat slachtoffers geloven dat klacht indienen iets uithaalt
- diep in de gemeenschappen ankers uitgooien, deelnemen aan vergaderingen van de verschillende gemeenschappen (LGBTQ+, moslimgemeenschap, joodse gemeenschap, jongeren), met vaste gezichten zodat mensen sneller de weg vinden als er een probleem is
- bemiddelingsteam in burger dat de ordediensten in de eerste lijn ondersteunt door te bemiddelen bij conflicten, maar dat ook proactief *safe spaces* creëert op sleutelmomenten: bij speciale evenementen zoals de Pride, of gelegenheden zoals de ramadan, onder andere via contacten met vertegenwoordigers van deze gemeenschappen, en vlotte communicatie via Whatsapp met een vast aanspreekpunt, zodat de politie snel een patrouille ter plaatse kan sturen indien nodig om een veiligheidsgevoel te creëren.
- creëren van een herkenbaar korps voor de stad

DE NOODZAAK OM DE FEITEN BETER TE BENOEMEN

Sommige geïnterviewden vonden het jammer dat er geen preciezere juridische omschrijving is van de feiten voor discriminatie.

«Ook het feit, dat bestaat nog niet, dat je feiten van antisemitisme kunt benoemen. Er zijn gevallen, maar het zijn er vandaag in principe nog te weinig. In principe, als je naar de politie gaat. Er zijn verzwarende racistische omstandigheden. Maar het is racisme. Omdat de wet tegen racisme er is. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen antisemitisme, islamofobie en homofobie.»

«Ja, de aard van daden begrijpen, welke de neigingen zijn van daders, dan kun je de gegevens verfijnen en gemakkelijker oplossingen vinden. Geen algemene oplossingen die finaal de kern van het probleem niet raken.»

MELDEN VERSUS KLACHT INDIENEN

Geïnterviewden twijfelden vaak aan het nut van een klacht bij de politie, zeker als er geen fysieke of materiële schade was: omdat incidenten vaak voorkomen, omdat een klacht hun doel – ophouden van de incidenten – niet bereikt, omdat de kans op vervolging klein is en ze klacht indienen naar verhouding te tijdrovend en te pijnlijk vonden, omdat de dader moeilijk of niet identificeerbaar was of ze vreesden voor vergelding als ze klacht indienden. Toch vonden ze het belangrijk om het haatincident tenminste te signaleren, zodat het wordt opgenomen in de statistieken en de overheid een beter zicht krijgt op het fenomeen. Unia kan die rol spelen, maar weinig slachtoffers dachten spontaan aan deze instelling (zie verder). Er is een aantal instrumenten om online haatincidenten te melden die anders onder de waterlijn blijven.

Politie mensen waarschuwen echter dat instrumenten als deze weinig uithalen als er geen directe link is met de politie, omdat ze die meldingen dan niet kan gebruiken om haar beleid te sturen. De meldingen kunnen ook niet gecontroleerd worden en dat kan het onveiligheidsgevoel (soms onterecht) aanwakkeren. Sommige politiekorpsen maken een onderscheid tussen haatmisdrijven (aangifte) en haatincidenten (melden bij politie). Ze hebben graag weet van haatincidenten, niet alleen vanwege de impact op het slachtoffer en de gemeenschap, maar ook door het aangetoonde risico op escalatie. Als het incident gemeld wordt, kan de politie, bij een volgend probleem, deze dossiers bundelen en misschien wel politieel ingrijpen en indien niet, op zijn minst zien waar er gevoelige zones zijn, zodat andere instrumenten ingeschakeld kunnen worden, zoals cameratoezicht, bemiddeling, wijkteams of patrouilles. In het Verenigd Koninkrijk moet een slachtoffer zich niet afvragen of het nu om een haatincident dan wel om een haatmisdrijf gaat. De beleving en de interpretatie van het slachtoffer staan centraal bij de aangifte, niet de beoordeling van de politie: als iemand een feit als haat ervaren heeft, kan die aangifte doen.

ONLINE KLACHT INDIENEN

Online een klacht indienen wordt vaak naar voren geschoven als een mogelijkheid om de aangiftebereidheid bij haatmisdrijven te verhogen. Bij de geïnterviewden was er weinig enthousiasme voor dit spoor alleen. De slachtoffers gaven aan dat ze behoefte hadden aan menselijk contact na zo'n incident; dat ze vreesden dat de politie de impact van het misdrijf minder goed zou kunnen inschatten als ze dit niet in persoon hadden kunnen vertellen; dat ze dan geen vragen zouden kunnen stellen. Sommige slachtoffers drukten wel de hoop uit dat ze via een onlineklacht hun verhaal zouden kunnen doen zoals ze dat wilden maar zagen het eerder als een ingang dan als een totaaloplossing. >>>

«Ik kan me inbeelden dat als het mogelijk is om online klacht in te dienen dat het voor mensen die wat verder van het politiebureau wonen of geen goesting hebben om de dag nadien met een half platgeslagen kop buiten te komen, dat het wel nuttig kan zijn om die mogelijkheid te hebben.»

«Sowieso zou ik er wel op rekenen of zou ik dan toch wel willen dat je iemand bijvoorbeeld aan de lijn krijgt. Want als dat allemaal gewoon digitaal gaat, dat lijkt me toch wel vrij steriel. Dat je toch op zijn minst te horen krijgt: 'We hebben uw klacht goed ontvangen, dat en dat zijn mogelijkheden, we gaan dat doen en u hoort nog van ons.' Dat mag dan eventueel weer via mail maar dat je dan toch op zijn minst... dat je wel een persoonlijke behandeling krijgt van jouw klacht.»

«Het zou zo veel eenvoudiger zijn om het online te kunnen doen, om niet naar het politiebureau te hoeven gaan, maar het probleem is dat als het online is, je echt verplichte velden moet invullen, zodat alle informatie in een pv wordt opgenomen. De twee zouden samen moeten bestaan.»

«Het zou geen verschil hebben gemaakt. Ik geef de voorkeur aan fysiek contact. Ik geef er de voorkeur aan dat de persoon mij ondervraagt over de eventuele tegenstrijdigheden in wat ik zeg, opdat ik die kan preciseren, om zeker te zijn dat er geen misverstanden zijn en dat er achteraf geen verkeerde interpretaties zijn.»

«Ik doe dit liever in mijn eigen woorden. De persoon moet het horen, ik moet zien tegen wie ik praat, want achter de persoon... die gaat het papier wel ontvangen, ja, maar het is niet fysiek, ze hebben niet de beleving. Ergens kan ik mij beter uitdrukken, praten. Op internet vergeet je misschien twee drie dingen. Er zijn dingen die terugkomen door te praten, het is toch wel makkelijker. En dan, het spijt me, ik ben er altijd voor van man tot man te praten. Wat er daarachter gebeurt, het interesseert mij niet. Internet is goed, maar niet voor alles.»

JUSTITIE: WEINIG GEVOLG AAN KLACHTEN

De meeste van onze gesprekspartners hebben niets meer te horen gekregen nadat ze naar de politie waren geweest. Heel vaak hebben ze er ook niet verder naar gevraagd. Slechts enkelen zijn, vaak na een zeer lang traject en met ondersteuning (verenigingen, familieleden...), naar de rechtbank getrokken. Ofwel omdat er geweld mee gemoeid was, ofwel omdat de feiten bijzonder vernederend waren en vaak in het openbaar plaatsvonden. Mensen die weten dat het 'woord tegen woord' is, doen vaak de stap niet. Na het indienen van een klacht willen maar weinig mensen alle obstakels nemen die hen te wachten staan.

«Ik ben niet naar de rechtbank gegaan omdat ik geen zin had om nog eens drie jaar door de woestijn te moeten. Niets meer doen daardoor en voortdurend zeuren over dat gedoe. Ik zei tegen mezelf dat dat niet het doel is. Ik weet dat het gerecht traag kan zijn en ik weet dat er hier voor pesterijen nog maar eens geen gigagroot bewijs was.»

Verschillende slachtoffers getuigen van de traagheid van het gerecht en de kosten. Het is ook moeilijk om over de situatie te praten, om zichzelf te verdedigen.

«Ik wil dat hij wordt veroordeeld, zoals dat ook het geval was, maar nu is er het beroep. Dat ze maar snel gaan, want het was toch ongelooflijk, ze hebben ons niet opgeroepen, dan wordt het uitgesteld... Als je slachtoffer bent, duurt het lang. Als je 's nachts wakker ligt, duurt het lang. Dus, het is waar, nogmaals, dat afgezien van de schade aan mijn hersenen die er nog steeds is, plus ik heb het vertrouwen verloren in... waar ik werk [weent]. Voor mij gaat het te ver. Ik wacht op het moment dat hij... Bovendien, omdat ik ervoor

gekozen heb naar de rechtbank te gaan, hebben ze gezegd dat ze nog niets kunnen doen omdat er een beroepsprocedure is. Anders zou hij eraan gaan, maar aangezien hij erg slim is, weet hij dat hij het risico loopt... Komaan, 2015, sinds juli, heeft hij zijn ferm hoog ambtenarenloon, elke maand, elke maand dat het gerecht talmt, krijgt hij zijn salaris, het is niet met terugwerkende kracht.»

«Het proces, dat was echt onaangenaam, het is onaangenaam. Meerdere keren hebben ze het uitgesteld.»

«Oh, ja. Die 15.000, ze hebben me niets terugbetaald. Nee, absoluut niet. Het heeft me veel meer gekost. En ik heb nog geluk, ik was gedekt door mijn rechtsbijstandverzekering voor een deel van de kosten. Ze geloofden mijn verhaal en betaalden een deel van de kosten voor de advocaat. Ik moet nu boven de 20.000-25.000 zitten.»

«Rechters zijn geen robots, hé, het gaat om enorme stapels dossiers, dat kan ik begrijpen. We zitten nu aan drie en een half jaar. Dat blijft toch in je kop hangen. Je krijgt je advocaat aan de telefoon: 'We moeten elkaar ontmoeten, kun je 500 euro brengen?' Komaan, 500 euro, we zitten al aan 3.000 en nog wat. Dan zeg ik stop, ik kan niet meer, ik stop met die onzin. Het is duur. 500 euro voor een verplaatsing naar de rechtbank, ook al is het voor niets. Twee keer waren ze er niet. Ze hebben een advocaat die ze niet betalen. Waar gaan we naartoe? Ik betaal een advocaat omdat ik een salaris heb. Zij hebben geen salaris, ze zitten bij het OCMW. We geven ze wapens om door te gaan.»

Bemiddeling

Sommige geïnterviewden zien in de pleger van het haatmisdrijf een 'gek' of een 'ziek persoon' met wie een gesprek geen enkele zin heeft. Of ze denken er niet aan om de man of vrouw die hen zo diep geraakt heeft nog een blik of een woord waardig te gunnen. Maar verscheidene geïnterviewden gaven aan dat ze wel hadden willen praten met de pleger van hun feiten.

Ze hadden hem of haar in de ogen willen kijken en zeggen hoeveel pijn hij of zij hen heeft gedaan. Ze hadden willen zeggen wat ze toen niet konden zeggen omdat ze met verstomming geslagen waren. Ze hadden de pleger willen confronteren met de gevolgen van diens daden en begrijpen waarom hij of zij dat deed. Sommigen koesterden zelfs de hoop dat ze de pleger tot inkeer zouden kunnen brengen.

«Ik zou gewoon vooral iets willen kunnen terugzeggen. Want dan gaat ge die identificeren, maar er is ons ook nooit iets gezegd van gewoon eens met die jongen te klappen of zo, dat is ons ook nooit niet aangeboden of zo, ik weet niet of ik het op die moment al direct gewild zou hebben, omdat het toen nog wel net gebeurd was, daar moet wel wat tijd tussen zitten.»

«Onder de goeie omstandigheden, ja (...) 'Waarom doe je dat' en 'wat heb je daarmee bereikt' en 'wat is er slecht aan mij', 'vertel eens, waarom ben ik vuil', om zo cru, zo stom in zijn woorden te zeggen. 'Wat doe ik verkeerd' en 'ge kunt misschien van mij nog iets leren'. Absoluut, ik zou bij de eersten zijn om daarvoor open te staan.»

«In het begin, toen ik ze wilde ontmoeten, zou ik tegen ze geroepen hebben. Daarna heb ik erover nagedacht en ik had het willen bespreken en zien dat het uit een zwakte bij hen kwam en niet uit geweld. Ik had graag een sprankeltje kwetsbaarheid gezien. Ik had ze graag willen vragen waarom, ook al weet ik min of meer waarom. Er zijn niet echt woorden om daarop te plakken, tenzij je er heel ver mee gaat. Vragen waarom en ik wou dat ik ze had kunnen vragen of ze ook homo waren. Er zijn studies die aantonen dat dat vaak het geval is... niet altijd maar... Het is ook een probleem met de eigen seksualiteit, of het nu seksueel is of niet, grote frustraties. Zoiets doe je niet voor niets. Ik wou dat ik ze daarmee in alle veiligheid had kunnen confronteren. En ook dat ze zich verontschuldigen. Omdat je zoiets niet doet. Dat ze zich persoonlijk verontschuldigen... Bewustwording, hoe miniem ook. Het zou me goed gedaan hebben. Een beetje logica, een reden voor de daad.»

«Het is belangrijk dat er sprake is van bemiddeling eerder dan bestraffing. Als mensen de persoon die de daad heeft gesteld een beetje met zijn eigen emoties confronteren, ook al is het een beetje moeilijk voor hem, dat hij de kamer niet verlaat totdat hij iets lost. Dat hij niet gewoon 'sorry' zegt en de kamer uit loopt. Dat is belangrijk, want een straf dient tot niets. Daar wordt de persoon geconfronteerd met een enigszins paradoxale situatie, waarin hij niet weet wat hij aan het doen is, dat kan hem dingen doen beseffen. En druk uitoefenen zodat er ook psychologische opvolging is voor gewelddadige mensen, want er is altijd een reden.»

«Er zijn conflicten die in goed nabuurschap kunnen worden opgelost. Want je ziet goed dat een overheidsoptreden maar heel weinig effect heeft (...) Ik ben heel goed in staat om een discussie te voeren met iemand die iets verkeerd heeft gedaan en ik vind dat het constructief kan zijn. Het kan resultaten opleveren, waarbij mensen zeggen: 'Ik ben te ver gegaan.' Ook bij een kleine belediging zou ik hem zijn gaan opzoeken en ik zou het met hem hebben besproken, zodat hij zou beseffen dat dit soort gedrag alleen maar tot problemen kan leiden en dat we het niet tolereren. Maar ik zou geen klacht hebben ingediend.»

«Waarom zou er geen lichtere dienst kunnen zijn die mensen kan opvolgen, die al deze kleine problemen, die vaak verergeren en tot grote problemen leiden, kunnen oplossen? Het voedt die grote problemen.»

Bemiddeling is erkenning, de macht terugnemen, een stem krijgen, ruimte krijgen om je verhaal te vertellen. Welk gesprek ze ook wilden voeren, de geïnterviewden waren op zoek naar iemand die deze dialoog kan faciliteren. In sommige erkende bemiddelingsdiensten wordt nagedacht over de rol die zij kunnen spelen in dossiers van haatmisdrijven, ook voor feiten die niet tot bij de politie geraken, of waarvan de klacht niet tot een

effectieve vervolging leidt. Gelijkekanseninstelling Unia bewandelt dit spoor al.

De ervaring van bemiddelingsdiensten, zo blijkt uit de contacten met een aantal onder hen, is dat daders en slachtoffers rond de tafel zetten mensen bijna altijd vooruithelpt. Het slachtoffer krijgt erkenning voor wat hem is aangedaan, de dader voor datgene waaruit de feiten zijn voortgekomen. Plegers van een haatmisdrijf handelen vaak uit onmacht, uit frustratie, uit boosheid, en wentelen dat af op een zondebok.

«Ik kan u echt garanderen, hé, mocht ik met de mensen van Aalst gaan spreken, zonder pers, zonder publiek, niks, gewoon hen gaan uitleggen wat ik meegemaakt heb als jeugd, als tweede generatie, ik kan u garanderen dat die mensen zich zouden verontschuldigen en de vraag stellen hoe kunnen we het goedmaken volgende keer. (...) Maar ge moet die mensen dat uitleggen op een manier, op een serene manier, in een vertrouwelijke sfeer uitleggen dat u met die zaken mensen heel veel pijn kan doen.»

Eén mogelijkheid is een overeenkomst met het parket, waarbij procureur en substituten in dossiers van haatmisdrijven waarin ze niet vervolgen, toch een aanbod van bemiddeling doen aan slachtoffer en dader. De politie kan in het proces-verbaal van het verhoor noteren dat het slachtoffer geconfronteerd wil worden met de dader. Ook het niet-justitiële spoor biedt mogelijkheden. Doorverwijzingen voor bemiddeling hoeven niet alleen te komen van Justitie, ook een vereniging of een huisarts kan doorverwijzen.

Wat geïnterviewde bemiddelaars opviel, in het beperkt aantal haatmisdrijven dat ze behandelden, was de opeenstapeling van kwetsuren bij betrokkenen van dit type misdrijven. Het kan dan gebeuren dat tijdens de bemiddeling de plegers van de specifieke

feiten door het slachtoffer aangesproken wordt op alle incidenten van vijandigheid en misprijzen die het te verwerken heeft gekregen. Kennis en expertise van haat en de impact daarvan zijn dus belangrijk.

Ook belangrijk is oog hebben, in ogenschijnlijk losstaande dossiers, voor onderliggende haatmotieven die een trigger waren voor de pleger. Dit stelden geïnterviewde bemiddelaars bijvoorbeeld soms vast in dossiers van jongeren die als dader in bemiddeling kwamen, maar waarbij de feiten van vandalisme of belaging een gevolg bleken te zijn van (een opeenstapeling van) haatincidenten met de persoon die als slachtoffer naar de bemiddeling kwam.

Politie en justitie halen een misdrijf uit elkaar en gaan met de dader aan de slag. Maar dat misdrijf kan niet altijd zo mooi 'in stukjes gesneden' worden. Bemiddeling heeft ook oog voor het slachtofferschap van de dader en voor de beweegredenen die hem of haar tot die daad brachten. Slachtoffers die kiezen voor bemiddeling, aanvaarden grijstinten, geven plaats aan nuance. Maar het slachtoffer moet centraal blijven staan. Een gevoel van instrumentalisering dient vermeden te worden.

«Ik denk dat het heel goed is om als zulke voorvallen plaatsvinden met betrokkenen en de organisatie die daar controle in heeft, om daarmee samen te zitten, daar ben ik van overtuigd, omdat dialoog hetgene is wat kan werken en ook verbindend kan werken, maar het is wel heel belangrijk om zeker in geval van racisme ... dat ge wel – ik spreek niet graag in termen van slachtoffer maar we zullen dat nu doen – dat het slachtoffer goed wordt opgevangen en dat we ook aandacht hebben voor zijn verhaal en belangen en dat we niet de belangen van die organisatie vooropzetten, want dan heeft zo'n gesprek echt geen zin. Want dan voelt ge u nog slechter achteraf.»

Zoals eerder aangehaald gaven geïnterviewden aan dat het voor hen zeer pijnlijk is om beledigingen die ze te slikken kregen van de pleger te herhalen of herhaald te horen. Als onderdeel van het beveiligde kader dat erkende bemiddeling biedt zijn er dus best afspraken over het niet herhalen van dit taalgebruik en het bewaken van deze afspraken tijdens het gesprek.

Belangrijk was volgens bemiddelaars ook om in de gesprekken voorafgaand aan een eventuele confrontatie de verwachtingen van het slachtoffer te managen. Een gesprek neemt niet altijd de kwetsende meningen van de dader weg. Bemiddeling biedt ook niet per definitie een afdoend antwoord op de vraag waarom de dader deed wat hij of zij deed. Bemiddelaars merken echter dat het slachtoffers goed doet om te zien dat de dader zelf met die vraag worstelt en dat ze erkennen dat wat ze gedaan hebben, niet goed was.

- geen aanbod van bemiddeling bij seponering of bij ontbreken van strafklacht
- gebrek aan kennis en expertise over bemiddelen bij haatmisdrijven

- vormen van bemiddeling op maat van problematiek van haatmisdrijven: tandembemiddeling, waarbij twee bemiddelaars samen optreden, of dialooggroepen met slachtoffers en daders, waarbij geen verband is met het specifieke misdrijf, waar gewerkt wordt rond thema's als erkenning en straf
- verborgen haatmisdrijven boven water laten komen: oog hebben in dossiers van burenruzies en andere nabijheidsconflicten voor mogelijk onderliggende haatincidenten
- vorming over de aard en de impact van haatmisdrijven en de aanpassingen aan het klassieke beveiligende bemiddelingskader
- aanbod van bemiddeling buiten het gerechtelijk kader

Eigen netwerk

Het eigen netwerk – partner, familie, vrienden – was voor veel geïnterviewden de eerste en de belangrijkste bron van steun. Zij maakten het gevoel dat ze na een haatmisdrijf of een haatincident hadden – het gevoel van alleen te staan – goed, zeker als omstanders niet reageerden of er verder niemand was. Toch konden ook deze dierbaren soms ongewild de weg naar een oplossing versperren.

Familieleden, partners en vrienden bleken vaak een belangrijke rol te spelen in de vraag of een slachtoffer naar de politie stapte. Naasten, die soms nog meer geshockeerd waren dan het slachtoffer, die beter op de hoogte waren van de juridische mogelijkheden of die de gewonde ‘gemeenschap’ wilden verdedigen, dreven het optreden van het slachtoffer. In andere gevallen minimaliseerden of relativeerden familieleden of vrienden de feiten. In sommige gevallen had de omgeving het slachtoffer expliciet afgeraden of ontmoedigd om klacht in te dienen. Minderheidsgroepen construeren hun copingmechanismen naar de dominante samenleving. Ze worden verondersteld om niet te gevoelig op dergelijke incidenten te reageren en ze passen dat toe in hun eigen leven.

«Ik had gebeld met mijn familie en die hadden zoiets van ‘ach, laat dat maar, dat gaat toch niks uithalen’. Dat maakte het voor mij wel moeilijk [om klacht in te dienen]. (...) [Ze zeiden] wij wonen hier als... allez ja, wij zijn degenen die hier wonen met een andere etniciteit en de politie zijn Vlamingen, en die man die het heeft... die zullen elkaar gewoon bekrachtigen en jou in het diskrediet zetten en daar gaan ze niks mee doen, dat was het. Ik vond dat ze ergens wel gelijk hadden. Ik vind dat nu nog altijd wel.»

«Moest iemand anders dit overkomen, dan zal ik ook mijn ervaring met de politie vertellen. Eigenlijk mag dat niet. En dan gaan we elkaar bekrachtigen en het geloof in de politie nog

minderen, wat eigenlijk niet mag gebeuren, in een staat als deze mag dat niet gebeuren.»

«Ik heb mijn grote broer... hij is de reden dat ik al die stappen zet. Als het aan ons lag, was de kous af geweest; hij zou de volgende dag zijn vrijgelaten, hij zou in zijn bed gekropen zijn na de hechtenis, en we zouden het zo gelaten hebben. We zouden zijn afgehaakt, we zouden de bladzijde omgedraaid hebben. Maar mijn broer zei: ‘Waarom zouden we het daarbij laten? We moeten iets zeggen, het gebeurt steeds meer, het wordt serieus. En als iedereen zwijgt, dat is niet normaal, we moeten onze mond opendoen.’ In feite is het dankzij hem dat we tegen onszelf hebben gezegd dat we iets moesten doen. Hij heeft ons bij een heleboel stappen begeleid. Hij kwam van zijn werk en hij kwam met ons mee.»

«Zij is degene die dit opvolgt. Mijn vrouw heeft me geholpen, ze heeft het [dossier] meer samengesteld dan ik, ten eerste omdat ik dacht dat het niet veel [effect] zou hebben...»

«Ja, er waren mensen die mij kenden, ja, ja, daarom kreeg ik achteraf veel steunbetuigingen, mensen die me zeiden, die me er zelfs toe aanzetten om een klacht in te dienen, omdat ‘die familie, dat is zo, ze gooien ruiten in, iedereen vertelde me dat soort dingen’. ...Pfff,...zou ik uit eigen beweging de politie hebben gebeld, ik denk het niet... met mijn karakter was het daar gestopt. Ik zou de politie niet speciaal hebben gebeld, in feite, euh...maar goed... je moet wel, en dan zegt iedereen: ‘Maar deze mensen zijn echt gek, je moet de politie bellen.»

«De burens, er was een sterke en rijke gemeenschap. Veel mensen lieten ons boodschappen van solidariteit, er was er een die de man in elkaar wilde timmeren... De mensen reageerden, het was mooi...»

Soms wilden geïnterviewden hun dierbaren beschermen door te zwijgen, hen niet ‘vies maken of maken dat ze dezelfde schaamte voelen’.

«Niemand wist ervan. Ik weende in mijn eentje. Voor de familie ging het om die ene dag en nog enkele dagen daarop. Daarna werd het begraven.»

«Hij bracht me terug naar buiten, waar mijn ouders waren, zodat ik met mijn ouders kon praten. Ik durfde mijn moeder niet eens aan te kijken, ik had een open wonde aan mijn schedel, dus ik keek naar de muur.»

Het feit dat ze in de sociale, juridische, media- of politieke sector werken en dat ze professionals kennen die het proces kunnen ondersteunen, heeft enkele geïnterviewden ertoe aangezet om het traject helemaal tot het einde te lopen, soms als een militante daad. Een aantal van hen zag het als een plicht als burger of als publiek figuur.

«(Mijn broer) werkt in de sociale sector, dus hij is op de hoogte. Hij heeft inderdaad veel contacten met veel verschillende mensen van veel verschillende politieke voorkeuren. Er zijn verschillende politici bij ons thuis geweest... Er was de klacht. Gaan we verder of niet? Persoonlijk zou ik gestopt zijn. Ik zou hebben getuigd, maar verder zou ik niet zijn gegaan.»

«Ik denk dat, als ik geen woordvoerder was geweest, als ik geen publieke figuur was geweest, ik zou gearzeld hebben om het te doen. Want, om eerlijk te zijn, dit soort spanningen blijven spanningen tussen mensen. Als ik een probleem heb met mijn buurman, stap ik naar mijn buurman.»

INTEGRATIE EN KLACHT INDIENEN: EEN GLIJDENDE SCHAAL

De mate waarin de geïnterviewden geïntegreerd zijn in de samenleving, hun gevoel tot de gemeenschap te behoren en hun vermogen om een netwerk aan te spreken heeft een grote invloed op de manier waarop zij door haatmisdrijven getroffen worden en hoe zij reageren. Dit geldt ook voor hun kennis van hun rechten. De meest kwetsbare mensen die aan de rafelrand van de samenleving leven en die door de meeste mensen met de nek worden aangekeken, dienen zelden klacht in. Daklozen bijvoorbeeld, die zich uitgesloten en geïsoleerd kunnen voelen, slagen er niet in om hulp te vragen (sommigen zeggen geen woord meer, anderen verliezen zich in een woordenbrij). Om hun de juridische bescherming te bieden die de samenleving hun aanreikt, moet je hen eerst begeleiden, opzoeken en werken aan hun inclusie, voor kan toegekomen worden aan stappen als klacht indienen.

«Persoonlijk denk ik ook dat er op sociologisch vlak dingen spelen. Ik heb inderdaad altijd in relatief open omgevingen vertoefd, zowel op de middelbare school als aan de universiteit. Vooral na mijn universitaire studie werd ik me bewust van dit geweld, zelfs op mijn werkplek, op straat. De bubbel waar ik in zat barstte een beetje open en ik besepte dat er bepaalde vormen van geweld waren. Ik denk dat het ook afhangt van je sociale achtergrond. We kijken niet op dezelfde manier naar de dingen. Dat maakt me verdrietig, omdat ik beseft dat ik behoor tot een wereld die vrij open is, ik weet niet hoe ik het moet beschrijven, een sociale omgeving misschien ook die wat welgesteld is, zo kun je het stellen, ook cultureel. Het is altijd makkelijker voor zo iemand om een klacht in te dienen.»

Andere groepen, zoals Roma, doen over het algemeen geen beroep op politie of op justitie. Ze bevinden zich in de rand van de samenleving, soms verblijven ze illegaal in het land. Er is wantrouwen ten opzichte van een systeem dat hen niet kan beschermen en hen als groep afwijst. Ze zoeken bescherming in hun eigen gemeenschap. Er zijn aan de andere kant ook zeer geïntegreerde en geëngageerde mensen die klachten indienen om hun zaak vooruit te doen gaan, om het lot van hun gemeenschap te verbeteren. Het gaat dan over politici, juristen, maatschappelijk werkers, leraren, activisten... Zij hebben vaak als hoofddoel de overheid in beweging te brengen, vooral door de statistieken te laten spreken.

«Ik weet goed dat iemand die het slachtoffer is van een belediging, een toespeling, niet gaat zeggen: 'Ik ga naar het politiebureau om een klacht in te dienen, een uur wachten, goed wetende dat het gewoon wordt geklasseerd zonder gevolg, omdat het mijn woord zal zijn tegen dat van de andere persoon, zelfs als ik hem kan identificeren. Dat hij misschien wordt verhoord, maar er zal geen gevolg aan gegeven worden. Is het het dan waard dat ik ga?' Ik weet goed dat het de moeite waard is om te gaan, want het is weer een incident méér dat wordt opgenomen enzovoort, zelfs als het niet als antisemitisch wordt omschreven, maar bij de racistische daden komt. Het is iets dat misschien veranderd moet worden, om misschien meer mensen aan te porren.»

- slachtoffer ontmoedigen om klacht in te dienen
- feiten minimaliseren of relativëren tegenover het slachtoffer
- geen klacht indienen om familie te beschermen tegen de pijn

- slachtoffer ondersteunen bij strafklacht: meegaan, aanmoedigen
- slachtoffer emotioneel omringen na haatmisdrijf
- als slachtoffer klacht indienen als signaal aan de omgeving
- niet alleen het slachtoffer maar ook zijn of haar gezin ondersteunen en beschutten tegen de schokgolven na het feit

In organisaties

Veel haatincidenten en haatmisdrijven doen zich voor op semipublieke plaatsen: op het openbaar vervoer, maar ook op het werk of op school, in een winkel, in andere organisaties. De impact hiervan is groot, omdat deze plekken vaak niet te mijden zijn. Verscheidene geïnterviewden – zeker degenen die aarzelden om naar de politie te stappen – gaven aan dat ze bij een volgend incident in eerste instantie de verantwoordelijken van die organisaties zouden aanspreken.

Niet gehoord worden in een werkcontext kan bijzonder zware gevolgen hebben op psychologisch vlak. Als er op de daden geen woorden worden geplakt, als collega's of de mensen met gezag geen standpunt innemen, kan de persoon die een haatmisdrijf heeft meegemaakt, het vertrouwen in zijn of haar werkplek zozeer verliezen dat hij of zij er niet meer kan werken.

«Het is eigenlijk een bedrijf dat streeft, de personeelsdienst streeft dat het een bedrijf is dat arbeiders tewerkstelt van verschillende culturen, rassen, (...), dat iedereen gelijk is, maar als ge zoiets ziet dan moet ge wel handelen, dat moet ge dat wel aanpakken, hé. De personeelsdienst heeft niets gedaan, de werfleider heeft gewoon een klachtenmail gestuurd maar nadien is er niks mee gedaan. De preventiedienst had gewoon geen tijd, dan zeg ik in mezelf: 'Oké, ze willen hun klant niet verliezen.»

«Mijn hele leven heb ik gewerkt, het is de werkplek die mij gevoed heeft, voor mij gaat het niet om het geld, ik wil dat hij ontslagen wordt, punt uit. (...). Ze hebben hun arm om mijn schouder gelegd en ze hebben mij gezegd: 'U moet u eroverheen zetten, mevrouw, hij heeft er spijt van' (...) Op de een of andere manier was dat echt traumatiserend, het raakte aan de fundamenten waarop ik mijn eigen leven heb gebouwd.»

«Op kantoor hebben ze de context niet mee. Het is niet maar één keer, één moment. Het is impliciet. Het zou uren kosten om het uit te leggen, maar ze hebben geen tijd en ze willen ook de tijd niet nemen (...) Ik kom er meer gebroken buiten als ik het vertel, het haalt niks uit, ook al was ik gewaarschuwd dat het een schertsvertoning zou worden; ik stond voor een vuurpeloton. Hij had wat menselijkheid kunnen laten zien tegenover iemand die is lastiggevalen, maar ik denk dat het te veel gevraagd was, omdat ze denken aan hun plek, hun positie hier. Het gaat hen niet aan, het raakt hen niet. Het ontbreekt hen aan empathie. Er is geen moed. Ik had graag gezien dat [mijn directe collega] was gebleven toen hij zag dat ik ontredderd was en dat hij niet had gelogen, geen dingen was komen vertellen die niet waar zijn, maar je hebt geen enkele controle over mensen.»

Ongelijke machtsverhoudingen kunnen hen parten spelen. Ook als mensen op de hoogte zijn van hun rechten, kan het moeilijk zijn om bijvoorbeeld van de werkgever of van de schooldirectie erkenning en genoegdoening, en een oplossing te vragen, als er collega's, leidinggevend en leerkrachten en docenten bij betrokken zijn van wie ze afhankelijk zijn. Ouders, studenten of werknemers vrezen negatieve gevolgen.

«Je kunt nog meer geremd zijn om iets te doen als de mensen met gezag op kantoor je niet aanmoedigen om stappen te zetten.»

«Ik wilde niemand om me heen pijn doen. En de persoon heeft mij kunnen overtuigen om geen klacht in te dienen. Ik heb geen klacht ingediend.»

Organisaties kunnen zelf werk maken van een veilige omgeving. Ze kunnen een handelingskader rond discriminatie en

diversiteit uitwerken en expliciteren, met een nultolerantie voor haatdragende taal, zodat gebruikers het gevoel hebben dat dergelijk gedrag benoemd wordt en ze tools krijgen om erop te reageren. Dit zorgt mee voor een veiliger klimaat waarin mensen het gevoel hebben dat ze incidenten kunnen aankaarten.

«Er is een heel handelingskader uitgewerkt dat mij als werknemer een kracht gegeven heeft. Dit is iets wat alle organisaties zouden moeten doen, scholen, de huisarts. Als er geen kans gegeven wordt om te relativeren, te minimaliseren, dan durven mensen de stap misschien wel zetten. Door de vormingen en de ingreep van de organisatie voel ik me sterker, ik voel me ondersteund, gehoord, veilig. Sommige collega's wilden eerst niet meewerken, vonden dat hun dat niet moest worden opgelegd. Het racisme is niet verdwenen maar voorzichtiger, mensen denken nu na voor ze iets zeggen.»

«Als er vroeger incidenten waren, had de korpschef al snel de reflex om een tuchtsanctie te nemen en de overtreder naar een opleiding diversiteit te sturen. Nu proberen we meer alternatieve maatregelen te nemen om dit vorm te geven. Bijvoorbeeld een coachinggesprek met de collega in kwestie om te zien waarom hij of zij zo gereageerd heeft, en een gesprek met het slachtoffer. Beide samenbrengen onder begeleiding van een bemiddelaar en een psychologe – interne mensen met voldoende neutraliteit. Teambuilding. Groepsgesprekken in teams waar de relaties om die reden verstoord zijn, al moet je er steeds over waken dat het slachtoffer niet de schuld krijgt voor de oefening. We vragen steeds aan de leidinggevende wat volgens hem of haar het beste werkt voor dat team.»

Er is behoefte aan opleidingen voor sleutelintermediären zoals vakbondsmensen,

bedrijfsartsen, klantendiensten, maar bijvoorbeeld ook chauffeurs en begeleiders op het openbaar vervoer. Geïnterviewden die een positieve ervaring hadden met interventies van dergelijke diensten, waardeerden de snelle reactie en de praktische hulp.

«Maar ondertussen heb ik hem nog eens één keer gezien aan het perron, ik was aan het wachten en dat was een trein waar je niet op voorhand kon instappen, dus ik moest echt aan mijn perron wachten en die komt daar aan en ik schiet in paniek en ik weet eigenlijk niet goed wat doen en dan kwam de conducteur eraan en dan had ik eindelijk de reflex, dan ben ik naar de conducteur gegaan en onmiddellijk beginnen huilen en die

vraagt: 'Ocharme, wat is het, heb je geen ticketje gekocht?' Ik zeg 'nee', en dan heb ik dat kort verteld wat er aan de hand was, en die werd keiboos. 'Kom maar bij mij zitten,' heeft die gezegd.»

haatincidenten relativeren, afwimpelen, negeren

zorgen voor een veilig klimaat voor alle werknemers en gebruikers, met een handelingskader en een nultolerantie voor haatdragende taal en gedragingen, en tools voor alle betrokkenen om te reageren

HAAT OP SCHOOL: EEN ZERE PLEK

Kinderen moeten beschermd worden. De school kan het toneel zijn van gewelddadig gedrag dat grote emotionele littekens achterlaat, soms voor het leven. Racisme, homofobie en seksisme zijn vaak op een geniepige manier aanwezig, in de gangen, op de speelplaatsen, zonder dat de jongeren echt kunnen ontcijferen wat hun overkomt. En vaak zonder dat volwassenen (kunnen) ingrijpen.

«[In de scholen], het is niet evident, ik zie dat goed als leraar. Ik zie wel degelijk de beledigingen door leerlingen, zoals: 'Jij vuile flikker, stop met mij te kloten.' Jonge mensen die ontdekken dat ze homo zijn internaliseren hun latente homofobie.»

«Mijn zus werkt in een basisschool. Wat ze allemaal hoort van ouders, het is verschrikkelijk. Opmerkingen tegenover hun kinderen, hatelijke opmerkingen: 'Ga naar Marokko schapen hoeden'; of: 'Waar waren jullie? Waarschijnlijk gaan pikken'. Maar ze durven de stap niet te zetten. We kunnen hen wel doorsturen naar het meldpunt discriminatie of naar Unia, ze proberen weerbaarder te maken, maar er zijn veel drempels. Ouders durven geen klacht indienen bij de directie, omdat ze de taal niet goed beheersen, omdat ze bang zijn dat dit zich tegen hun kind zal keren.»

Op school kunnen de gebruikelijke methodes (politie, justitie, sociale netwerken...) om discriminatie aan te pakken desastreuze gevolgen hebben als ze niet goed worden uitgedacht voor en aangepast aan kinderen.

«(...) kinderen, jonge joden die op school worden beledigd, het is absoluut noodzakelijk om naar actoren als Unia te stappen, het is niet naar de politie dat je moet gaan. Het is Unia dat bij de ouders en het slachtoffer ter plaatse moet gaan. De leerkrachten zien, de directie zien en een oplossing vinden, een modus vivendi, of iets ondernemen tegen de kinderen die dingen hebben gezegd of bedreigingen uiten.»

De politie naar school laten komen kan de situatie erger maken. Bovendien is het risico op bestraffing laag voor minderjarigen, wat voor een gevoel van straffeloosheid kan zorgen bij een pleger van een haatmisdrijf of een haatincident.

«Op het college waren mijn ouders machteloos. Het is niet hun schuld, mijn leraren waren machteloos of wilden niet. De politie ook. Iedereen was machteloos.»

«Je beseft niet dat meestal, als je de leider straft, de anderen dat geweldig vinden. Ze krijgen het gevoel dat hij een rebel is, dat maakt hem sterker en het geeft hem meer macht. Bij jongeren werkt dat zo en moet je je meer richten op dialoog dan op straf.»

«Ik heb een klacht ingediend bij de politie. Zij zijn met hem komen praten en daarna werd het nog erger. Hij deed zelf niets meer, maar de anderen begonnen er nu mee. Beledigingen en slagen als niemand het

zag, niemand keek. De politie is bij hem thuis geweest. Ik denk niet dat het hem iets kon schelen. Het is geëscaleerd (...) Uiteindelijk hebben ze geprobeerd om mij in brand te steken aan mijn jasje (...)»

«Het probleem is dat kinderen vaak een dubbele straf riskeren, de slachtoffers van pesterijen, omdat het op school niet wordt opgepikt en het uiteindelijk de ouders zijn die zich verplicht voelen het te doen. Hen van school doen veranderen, met het afhaken op school dat daar een gevolg van is, en nog veel ergere problemen omdat het probleem door de directie en de leraren niet bij de wortel wordt aangepakt. Maar ik weet heel goed dat het indienen van een klacht bij de politie tegen een minderjarig kind niet veel zal veranderen. En dus het is belangrijk om een intermediair te hebben, zoals Unia of iets anders. Dat kan een vereniging zijn.»

De uitdaging is om 'waakhonden' te hebben, mensen die gedrag kunnen observeren en voorkomen, zodat alle kinderen veilig zijn. Een training in empathie vonden veel gesprekspartners ook essentieel.

«Ik verwachtte dat ze gestraft zouden worden, dat er een minimale vorm van gerechtigheid zou zijn. Ik was teleurgesteld. Meer in de school dan in de politie. En onverschilligheid is een ernstige beroepsfout.»

De school is de plek bij uitstek om te leren en het is essentieel om daar op te treden. Om bij iedereen zelfrespect en respect voor anderen, alle anderen, bij te brengen.

«Het ontwikkelen van empathie vanaf de kleuterschool is het belangrijkste. De rest zijn keuzes. Empathie is geen keuze, het is een plicht. Rekenen is een keuze. Leren leren, het ontwikkelen van het vermogen om dingen in vraag te stellen, kritisch denken.»

«Er is over dit alles niet genoeg informatie in de scholen en er wordt niets opgezet om het te voorkomen.»

«Workshops om te sensibiliseren, praatgroepen, er zijn veel dingen mogelijk. Werken aan communicatie, nieuwe pedagogische vormen voor opvoeders. Voor mij gaat het niet alleen om homoseksualiteit of geslacht. Voor mij gaat het om empathie in het algemeen.»

«Er wordt niet veel gedaan op een hoger niveau, in de politiek. We zitten nog steeds in het paleolithicum in het onderwijs.»

«We geven niet genoeg middelen aan de verenigingen, maar we moeten echt werken aan de strijd tegen homofobie in de scholen.»

«(Er is) behoefte aan een betere opleiding en betere informatie voor leerkrachten in de scholen en bij de directies die geconfronteerd worden met haatmisdrijven, om er beter mee om te gaan en de slachtoffers te beschermen.»

Hulpverlening

Welzijnswerkers van een CAW of OCMW, huisartsen, bedrijfsartsen, psychologen kunnen slachtoffers van haatmisdrijven helpen om de pijn bespreekbaar te maken, te benoemen en te verwerken. Ze kunnen doorverwijzen, naar de politie, naar Unia of naar meer gespecialiseerde hulpverleners.

Maar patiënten en cliënten gaan dit niet altijd uit eigen beweging aankaarten, zo bleek uit de interviews. Hulpverleners moeten zich er daarom van bewust zijn dat, als ze een patiënt of een cliënt zien die tot een minderheidsgroep behoort, de dieperliggende oorzaak van fysieke of mentale klachten, zoals stress, slapeloosheid of burn-out ook wel eens in de richting van haatmisdrijven

of -incidenten moet worden gezocht. Want benoemen is het begin van verwerken.

«Ik word sinds twee jaar opgevolgd door een psycholoog. Na het ziekenhuis zei ik tegen mezelf: 'Het is tijd.' Psychotherapeuten, een van de enige dingen die me daadwerkelijk hebben geholpen (...) Het is de emotionele en psychologische steun die het belangrijkste is. Rouwverwerking is al iets. Het is toch vreemd dat mij dat niet is aangeboden. Na een daad van agressie is het toch goed om meteen met iemand te praten die weet hoe hij moet luisteren. Dat zou mooi zijn. Ik zou er vast en zeker gebruik van hebben gemaakt.»

Gespecialiseerde hulpverleners stellen vast dat dit soms een blinde vlek blijkt te zijn bij collega's. De kennis en expertise over haatmisdrijven – wat is een haatmisdrijf, welke impact heeft dat, hoe herken ik de signalen dat cliënten hulp nodig hebben – is soms nog beperkt. Op dit moment is er voor welzijns- en gezondheidswerkers geen systematische sensibilisatie over haatmisdrijven, zoals dat voor intrafamiliaal geweld bijvoorbeeld wel gebeurt.

«Dus een van de verpleegsters op de spoed in L., die vroeg – ja, ze vragen natuurlijk aan u van wat is er gebeurd – dus ik doe mijn uitleg en dat is ook... Ik heb niet direct gezegd van 'Hé, die heeft mij verweten voor homo of voor jeanet', gewoon, die heeft me verweten. En die vrouw heeft gevraagd: 'Maar voor wat heeft die u verweten?'. En ik heb gezegd: 'Vuile homo heeft ie gebruikt, vuil jeanet'. 'Oei,' zei zij, da's gay bashing, dat weet je toch wel? Gij moet jij direct naar Unia bellen of verwittigen en jij moet jij naar Unia een dossier laten maken want ge gaat dat daar toch niet bij laten?' Dat had de politie op dat moment niet gevraagd.»

Goede psychologische ondersteuning, voorbij de eerste opvang van Slachtofferzorg van de politie, kan mensen helpen uit te klaren wat ze nodig hebben om verder te kunnen. Toch gaven slechts weinig geïnterviewden aan dat ze psychologische ondersteuning hadden gehad na de feiten. Diverse mensen zeiden dat ze baat zouden hebben gehad bij de begeleiding van een professional in de geestelijke gezondheid.

«Mijn verhaal doen bij een vertrouwenspersoon zou wellicht niet hetzelfde zijn als bij een psycholoog of bij een therapeut. Omdat ze professioneler aan het werk gaan, en

misschien kunnen ze mij dan ook eventueel leren hoe ge daarmee moet omgaan en eventueel kan vergeten.»

Minderheidsgroepen zoeken een psycholoog of een therapeut bij wie ze op adem kunnen komen en bij wie ze zich veilig genoeg voelen om alles te vertellen. Ze zeiden niet altijd bij iedere hulpverlener de juiste gevoeligheid of het begrip te vinden dat ze nodig hebben. Omgekeerd weten eerstelijns-hulpverleners niet altijd naar welke gespecialiseerde hulpverleners ze kunnen doorverwijzen.

Sommige geïnterviewden zeiden dat ze tegenover hulpverleners kwamen te staan die een blinde vlek hadden als het aankwam op de gevolgen van leven in een samenleving als je niet tot 'de norm' behoort. Ze hadden de indruk dat hulpverleners niet in staat waren om de haat te herkennen. Slachtoffers kunnen die norm ook zo geïnternaliseerd hebben dat ze zelf de haat niet herkennen, waardoor de begeleiding in die gevallen de bal mislaat. Sommige zelforganisaties maken gebruik van psychologen die meer ervaring hebben met slachtoffers van haatmisdrijven en die deze vrijwillig ondersteunen na een incident.

«Ik was aangewezen op het CAW, maar voor de specifieke problematiek [transgender] werkte dat eigenlijk niet. Die mensen waren eigenlijk niet op de hoogte, compleet niet op de hoogte.»

«Er is niemand op de hoogte van wat er nu voor handen is qua hulpverlening. Waar is die psychologe in gespecialiseerd? Waar is die goed in? Ik zit met dat probleem, waar kan ik daarvoor terecht? Dat zijn vragen die je niet kunt stellen.»

«Ik zou wel naar een psycholoog willen gaan dan, maar ik ga eerlijk zijn, ik wil geen 60 euro betalen daarvoor, voor zo'n gesprek. Dat is voor mij echt een drempel. Als er een gratis

psycholoog is of therapeut, dan zou ik dat wel doen maar anders kan ik even goed met een vertrouwensfiguur praten.»

«Mijn cliënte had bij mij het gevoel dat ze vrij kon spreken over de samenleving, over structuren, over structureel racisme. Het feit dat die persoon dat niet moest uitleggen aan de psycholoog, en niet verantwoorden 'dat is wel racisme en dat kwetste mij', dat was al een verademing. Daar is een blinde vlek.»

- blinde vlek over de impact van haatmisdrijven
- ontbreken van gespecialiseerd aanbod
- weg niet vinden naar het juiste aanbod

- sensibilisatie van welzijns- en gezondheidswerkers over impact van haatmisdrijven, naar het voorbeeld van sensibilisatie over intrafamiliaal geweld
- sociale kaart voor slachtoffers van haatmisdrijven: netwerk van gespecialiseerde laagdrempelige hulpverleners naar wie vlot kan worden doorverwezen

Sociale media & media

Geen deur zo verraderlijk als de sociale media bij haatmisdrijven en haatincidenten. Geïnterviewden ervaren socialemediakanalen als Facebook en Twitter vaak als vergaarbakken van racistische, homofobe, islamofobe of handicapvriendelijke bagger. Maar het zijn ook de plekken waar ze informatie, advies of contacten vonden die nuttig waren. Het mes snijdt aan twee kanten.

Slechts weinig geïnterviewden zagen sociale media als een mogelijke 'deur' na een haatmisdrijf. Ze waren zich acuit bewust van de gevaren om hun ontzetting en woede online te zetten, al zagen ze zeker ook de voordelen: sociale media als een manier om steun te vinden en te merken dat anderen het incident veroordelen, om erkenning te krijgen, om getuigen te vinden.

«Ik merkte ook al direct heel snel dat ik heel veel positieve reacties had ontvangen, wat me echt wel goed heeft gedaan, ook heel veel berichten via Messenger van mensen die ik niet ken en dat heeft mij wel echt precies erdoorheen geholpen. (...) En dankzij die berichten en ook het feit dat daar zo op werd gereageerd, ook door de media, merkte ik wel van 'ok, de mensen keuren dit niet goed', en dat had ik wel nodig.»

«Ik heb een tekst geschreven die ik op Facebook heb gepost. Hoe ik me nu voel, want bij de Gay Pride was er veel agressie. Ik heb een hele tekst geschreven om uit te leggen dat het nog niet voorbij was. Het voelde goed om onder woorden te brengen hoe ik me al lang voel. De mensen reageerden er goed op, ze hebben hem gedeeld.»

Voor sommigen was posten op sociale media een manier om het woord terug te nemen, om de feiten van zich af te schrijven, de dader tot

inkeer te proberen brengen of om ruimer te sensibiliseren en een tegendiscours viraal te laten gaan. Al waren ze beducht voor het feit dat je even snel de controle over het verhaal kwijt bent en je jezelf opnieuw blootstelt aan haatberichten vanwege gebruikers die je op de korrel nemen.

«Omdat ik 's ochtends wakker werd en zo nog altijd de krop in de keel had en ik voelde van dat dat heel diep zat, dat dat mij echt had geraakt, en toen had ik zoiets van 'ik moet dat doen', ik moet dat van mij afschrijven want da's ook wel iets wat ik merk: als ik het van mij afschrijf, en dat lijkt gek, maar dan is het van mij af.»

«Mijn post als ik bekijk hoe ik die heb opgesteld, was helemaal niet vanuit een agressieve taal of karakter, maar het was eerder een verbindende en het was ook bedoeld als sensibilisering. (...) Dat ik mensen kon sensibiliseren, dat mensen... ik hoop echt dat mensen gewoon begrip konden opbrengen, ik wou mensen hun ogen opendoen ook. Dat vooral eigenlijk van 'kijk, racisme is reëel, het vindt plaats, da's hetgeen wat ik heb meegemaakt', en ook omdat ik weet dat mensen me vanuit een heel andere positie kennen en ik vond dat wel belangrijk dat ik hun dan ook laat weten van kijk, dat heb ik meegemaakt en dit heeft me heel fel geraakt.»

«[De sociale netwerken] het kan soms wantoestanden met zich meebrengen. Het is niet omdat er iets gezegd wordt op sociale netwerken dat wat gezegd wordt ook waar is. Het heeft het woord vrij gemaakt, maar volgens mij moet recht in de rechtbanken worden gesproken.»

«De sociale media? Ik geloof er toch in, het heeft me goed heeft gedaan. Het helpt in de eerste graad, maar ik denk niet dat het erg ver gaat. Het is nog steeds veel consumentisme, de sociale netwerken. Het doet goed, maar je gaat snel over naar iets anders. Net als tv, maar het bindt

mensen niet. Het is ook goed voor het delen van talks. Maar mensen wakker schudden, ik denk het niet. Het maakt communicatie mogelijk.»

«Ik denk ook misschien omdat het iets is wat ik toch liever wilde vergeten en als je dat op sociale media zet, zet je daar de schijnwerpers op. Sociale media sluit ik uit omdat ge dan uw verhaal niet meer zelf in de hand hebt en het dan een eigen leven gaat leiden waar ge geen controle over hebt.»

Sommige geïnterviewden zagen sociale media als een laatste toevlucht voor wanneer politie of andere deuren niet tot een resultaat leidden, in de veronderstelling dat er sneller gereageerd zou worden als hun verhaal Twitter in rep en roer zou zetten. Geen van de geïnterviewde slachtoffers gebruikte sociale media echter om de dader zelf aan de digitale schandpaal te nagelen.

«Je zou eventueel ook de andere mensen kunnen bereiken, het zou wellicht ook sneller aangepakt worden. Zou ook de persoon die het gedaan heeft te zien krijgen dat ok, ge hebt fout gehandeld.»

«Daar gaan mensen ook met dat verhaal... een eigen verhaal van maken, dat leidt zijn eigen leven, zelfs al zou iemand terecht zijn veroordeeld, dat is een beetje de lynchpartij en dat zijn menselijke gevoelens, hé. (...) Rechtvaardigheid moet ethisch plaatsvinden.»

Verschillende mensen hebben contact opgenomen met de klassieke media of zijn door hen gecontacteerd. Ze waarschuwden ook politici die ze persoonlijk of via familieleden kenden. Dit brengt vaak een milde vorm van erkenning met zich mee.

«De media, dat was een opluchting, niets dat me meer geholpen heeft. Als erkenning. De rechter kon zijn onderzoek niet onpartijdig doen, de media wel. Hij [de journalist] is de straat op gegaan, hij heeft mensen ontmoet die ik niet eens kende.»

«Ik besef goed genoeg dat mijn persoonlijkheid een rol heeft gespeeld, dat de ernst (van de feiten) en de media-aandacht een rol hebben gespeeld. Als je mijn naam op Google intikt, is dat het eerste artikel dat verschijnt, ook al is het een tijdje geleden... er zijn sindsdien veel artikelen over mij geweest, en ook tv- of radioprogramma's.»

«Opnieuw vertellen, en nog eens vertellen, en weer vertellen, dat was hard. En dan ook het feit dat we op een gegeven moment alleen nog maar daarom bekendstonden. 'Aha, jij bent het, jij bent het.' Dat was lastig. Op de school van mijn kinderen ook: 'Oh, maar jij bent het. Ik wist niet dat jij het was.' En het was de hele tijd, het ging maar rond en rond.»

«Het is erg gemediatiseerd geweest. Er waren wat nadelen aan, maar het gaf veel mensen de vrijheid om zich uit te spreken.»

- geen objectieve controle van de klacht: risico op subjectiviteit, een niet-gekaderd, oppervlakkig en emotioneel discours dat zich tegen de auteur kan keren
- onmogelijkheid om zich te beschermen tegen soms agressieve feedback
- geen controle over het sneeuwbaaleffect dat er soms is, mensen hebben geen controle over wat er gebeurt met de informatie of het geposte bericht
- soms stigmatisering
- niet iedereen heeft toegang tot de media of wordt veel gelezen op sociale media

- verenigingen of andere intermediairen kunnen als tussenpersoon optreden om de boodschappen te 'objectiveren' en te voorkomen dat ze zich tegen de mensen zelf keren
- journalisten sensibiliseren voor het belang van het spreken over haatdelicten
- een doelgericht bericht of artikel kan soms het proces versnellen door druk uit te oefenen:
 - hierdoor kunnen mensen weer op verhaal komen na een *freeze-reactie* of wanneer ze geen formele klacht konden indienen
 - stelt andere mensen in staat om zich bewust te worden van wat ze hebben meegemaakt en eventueel klacht in te dienen of ermee naar buiten te komen
 - laat toe zich gesteund te voelen door andere mensen die hetzelfde soort incidenten hebben meegemaakt en om solidariteit te voelen

SAFE SPACES

Sommige geïnterviewden zeiden op zoek te zijn naar *safe spaces*: plekken waar ze op adem kunnen komen, weten dat ze kunnen vertellen wat ze voelen en denken zonder zich te moeten verantwoorden, dat ze zich kunnen herkennen in de ervaringen van de anderen.

In het grootstedelijk verenigingsleven ontstaat een aantal plekken waar mensen samenkomen om alle frustraties te uiten in een exclusieve ruimte, in groeps gesprekken waar ze tijd nemen om te ventileren over de haatincidenten die ze hebben meegemaakt, maar ook om te dansen of andere positieve activiteiten te doen.

Andere geïnterviewden vrezen dat dergelijke plekken hen te veel zouden bevestigen in een slachtofferrol, dat de confrontatie met de pijn van andere deelnemers te zwaar zou zijn. «Ik kan dat niet. Ik word zo moe en boos, en ik vind het ook moeilijk om andere verhalen te horen, heel moeilijk.»

«Dat is te dichtbij. Ik ga dat niet aan de grote klok hangen. Ik wil dat slachtoffergevoel ook niet groter maken dan het is. Ik wil het niet horen... Allez, ik heb er geen nood aan om een wij-zij verhaal te laten creëren door wat er is gebeurd. (...) Misschien wordt mijn gevoel zodanig herkend dat ik me nog zwakker ga voelen en dat ik nog meer medelijden met mezelf ga krijgen. Ik heb daar geen nood aan.»

«Ge komt net daarom en die catharsis gebeurt maar niet. En dat is net wat ge zoekt. Ik vind het wel heel belangrijk dat het bestaat, want zij zijn de stuwende kracht achter verandering, maar om daar als slachtoffer naartoe te gaan vind ik moeilijk.»

Verenigingen kunnen mensen informeren over hun rechten en werken aan hun weerbaarheid: verkennen waar de grenzen liggen, wat voor hen lichamelijk en verbaal te ver gaat, manieren oefenen om te reageren – confronteren, negeren, in gesprek gaan.

«Ik aarzelde om naar een meer specifieke vereniging toe te stappen maar ik heb het niet gedaan. Ik ben niet erg verbonden met de homogemeenschap, ik heb niet veel homovrienden. Het gemeenschapsaspect irriteert me een beetje. Ik ben geen homoseksueel, ik ben een mens. Ik heb geen zin om me gesteund te voelen in mijn homoseksualiteit, ik wil me gewoon simpelweg gesteund weten.»

Gelijkekanseninstellingen

Sommige instellingen, gespecialiseerd in gelijke kansen, behandelen meldingen van personen die zich gediscrimineerd voelen of die slachtoffer waren van een haatmisdrijf of die getuige waren van discriminatie of haat. Sommige geven de voorkeur aan verzoening tussen de partijen. In sommige gevallen stappen ze naar de rechtbank. Ze doen dat meestal wanneer de feiten zeer ernstig zijn, wanneer er geen dialoog mogelijk is of om strategische redenen, bijvoorbeeld door de impact van een gerechtelijke beslissing of de noodzaak aan een verduidelijking van de wet. Ze kunnen slachtoffers van haatmisdrijven juridisch advies geven. In strafrechtzaken kunnen ze het slachtoffer tijdens de procedure begeleiden en ondersteunen.

Ondanks deze bevoegdheden bleek dat deze instanties weinig bekend waren bij

de geïnterviewden. Slechts enkele mensen wisten uit zichzelf dat dit een weg was die ze konden bewandelen. Van de mensen die naar de politie stapten, werden de meesten na hun aangifte niet spontaan doorverwezen naar een gelijkekanseninstelling.

«Ik wist zelfs niet dat dat bestond. Ik wist dat niet. En achteraf als ik daar dan contact mee had, dan begon mijne frank te vallen van dat ik inderdaad van het nieuws van vorige incidenten van gay bashing in Gent bijvoorbeeld, dan hoor je ineens die naam van Unia op tv en denk je van ja, voilà.»

«Ik heb [sic] midden in de nacht, van in de kliniek, op mijne gsm naar hun website gegaan en direct zo een aanvraagformulier ingevuld en dan hebben ze mij direct al 's anderendaags gemaïld of gebeld – dat mag ik nu niet meer zeggen – maar dat ging zeer snel en daar ben

ik ook zeer tevreden van. Ze hebben mij vooral een beetje gewezen op wat ik kan doen. Wat ik kan ondernemen daarvoor. Dat ik ook klacht kan indienen natuurlijk, dat heb ik gedaan, maar dat ik daar ook verder mee kan gaan, dat ik een advocaat kan nemen wat ik ook nu gedaan heb. Ze hebben mij gegidst. En ook wel een luisterend oor gehad.»

«Unia, ze hebben me echt gesteund. (...) Ze waren echt... plus ze waarschuwden me... ze stonden aan mijn zijde. Fysiek in het gerechtsgebouw, elke keer weer. Stel je voor dat ik daar alleen moest gaan. Omdat je ook niet met je kinderen wilt gaan.»

«Unia, het feit dat ze een klacht indienen? Ja, dat is het. Ze hebben naar ons geluisterd, ze hebben ons gesteund. Op dat moment hadden we steun nodig en we hebben echt steun bij hen gevonden. Ze waren erg begripvol, erg luisterbereid en ze waren ook geraakt door ons verhaal.»

Naast tevredenheid over de dienstverlening waren er ook verschillende geïnterviewden die ontgoocheld waren over de aanpak van deze instanties: geen respons, geen verdere opvolging van hun dossier, de boodschap dat ze niets konden doen voor hen. Sommige geïnterviewden gaven aan dat ze blij waren hun verhaal te hebben kunnen doen, anderen vonden net dat deze instellingen te weinig ruimte laten om hun emotionele verhaal te doen, ook – of vooral – wanneer ze verder op juridisch vlak niets konden betekenen. Dat hun specifieke incident geen gerechtelijk gevolg kan krijgen, betekent niet dat het geen racisme of haat was. Dat is wel de boodschap die mensen nu meenemen.

«We namen contact op met Unia, die ons vertelde: ‘Meneer, we gaan naar het dossier kijken’ en toen lieten ze ons een beetje in de steek, geen nieuws meer.»

«We hadden een afspraak voorgesteld gekregen en toen werd die geannuleerd, de persoon kon niet naar N. komen en toen werd het uitgesteld en uitgesteld...»

«Ik heb zelf bij Unia klacht ingediend. Ik heb ze gebeld en verteld wat er gebeurd is. ‘Iemand zal contact met u opnemen,’ zeiden ze. Er heeft nooit iemand contact opgenomen. Unia is een lege doos, zeggen ze, en zo leek het wel. Waarom dan klacht indienen bij politie of gerecht tenzij ze je echt klopp geven? Ik had gehoopt dat Unia met de politie zou bellen om te zien hoe het zat met de interne procedure. (...) Als je zelf belt is het anders dan wanneer iemand van een dienst belt. Als je belt als slachtoffer heb ik niet het gevoel dat ze je per se serieuzer nemen.»

Intermediairs van kwetsbare groepen, die zelden of nooit uit zichzelf naar de politie of een gelijkekanseninstelling stappen, pleitten er ook voor dat gelijkekanseninstellingen proactiever zouden optreden en dossiers openen zonder een individuele melding, op basis van mediaberichten over een haatmisdrijf bijvoorbeeld.

- organisaties niet bekend
- onduidelijkheid over verwachtingen

- werken aan bekendheid van deze instellingen en wat ze voor slachtoffers kunnen betekenen
- opvolging van meldingen die slachtoffers vooruithelpt
- proactieve aanpak voor kwetsbare doelgroepen

BIJKOMENDE BRONNEN

Hate Crime against Jews in EU Member States, European Fundamental Rights Agency, 2013

Discrimination and Hate Crimes against Jews in EU Member States: experiences and perceptions, European Fundamental Rights Agency, 2014

Hate crime Recording and Data Collection Practices across the EU, European Fundamental Rights Agency, 2018

Second European Minorities and Discrimination Survey, European Fundamental Rights Agency, 2017

Equal Protection for all Victims of Hate Crime: the case of people with disabilities, European Fundamental Rights Agency, 2015

Hate Crime against People with Disabilities, OSCE/ODHIR, 2016

Causes and Motivations of Hate Crime, UK Equality and Human Rights Commission, 2016

Ensuring Justice for Hate Crime Victims: professional perspectives, European Fundamental Rights Agency, 2016

Sexist street harassment and the law in Belgium: legal assumptions and live realities, Yaiza Janssens, UGent, 2018

The Leicester Hate Crime Project, University of Leicester, 2014

Time for Justice - All Wales Hate Crime Research Project, University of Cardiff, 2013

Hate Crimes & Restorative Justice: podcast Mark Walters (University of Sussex), Restorative Justice International, 2018

Ten Ways to Fight Hate: a Community Response Guide, Southern Poverty Law Center

Healing the Harms: identifying how best to support Hate Crime Victims, University of Leicester, 2016

Misogyny Hate Crime Evaluation Report, University of Nottingham, 2018

Call it Hate: attitudes over holebi- en transfoebe haatmisdrijven in België, 2018

Supporting Victims of Hate Crime: a Practitioner Guide, Kusminder Chahal, 2017

Hate Crime: Impact, Causes & Responses, Neil Chakraborti & Jon Garland, 2015

Naima Charkaoui, Racisme. Over wonden en veerkracht, 2019

Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme (CNCDH), Plan interministériel de lutte contre le racisme et l'antisémitisme, bilan et perspective, 19 décembre 2017

Mireille Eberhard 'De l'expérience du racisme à sa reconnaissance comme discrimination. Stratégies discursives et conflits d'interprétation', Cairn info, 2004

Keyhani Narguesse, Hajjat Abdellali, Rodrigues Cécile, «Saisir le racisme par sa pénalisation ? Apports et limites d'une analyse fondée sur les dossiers judiciaires», Genèses, 2019/3 (n° 116), p. 125-144. DOI : 10.3917/gen.116.0125.

Hajjat Abdellali, Keyhani Narguesse, Rodrigues Cécile, «Infraction raciste (non) confirmée. Sociologie du traitement judiciaire des infractions racistes dans trois tribunaux correctionnels», Revue française de science politique, 2019/3 (Vol. 69), p. 407-438. DOI : 10.3917/rfsp.693.0407.

Het bleek erg moeilijk te zijn om mensen te vinden die het slachtoffer zijn geweest van een haatmisdrijf en die in een interview wensten terug te komen op wat hen overkomen is. Om slachtoffers te vinden hebben we onder andere een beroep gedaan op gespecialiseerde organisaties, die ook advies gaven over hoe de slachtoffers te benaderen. We bedanken hen voor die onmisbare bijdrage.

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht bij te dragen tot een betere samenleving in België, in Europa en in de wereld.

De Stichting is in België en Europa een actor van verandering en innovatie in dienst van het algemeen belang en van de maatschappelijke cohesie. Ze zet zich in om een maximale impact te realiseren door de competenties van organisaties en personen te versterken. Ze stimuleert doeltreffende filantropie bij personen en ondernemingen.

Integriteit en transparantie, bevorderen van solidariteit, respect voor diversiteit, pluralisme en onafhankelijkheid zijn haar belangrijkste waarden.

Onze visie voor de toekomst: in België onze activiteiten op alle niveaus verankeren, in Europa KBF verder op de kaart zetten en internationaal een belangrijke speler worden in grensoverschrijdende filantropie – mede dankzij onze KBF Family: KBFUS en KBF Canada.

We ontplooiën activiteiten rond deze programma's in dienst van het algemeen belang:

- sociale rechtvaardigheid & armoede
- gezondheid
- erfgoed en cultuur
- maatschappelijk engagement
- Afrika, Latijns-Amerika, Azië
- onderwijs en ontwikkeling van talenten
- Europa
- Klimaat, milieu en biodiversiteit.

De Koning Boudewijnstichting werd opgericht in 1976, toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Dank aan de Nationale Loterij en haar spelers, en aan onze vele schenkers voor hun engagement.

Koning Boudewijnstichting, stichting van openbaar nut

Brederodestraat 21 | 1000 Brussel | info@kbs-frb.be | +32 2 500 45 55
www.kbs-frb.be | goededoelen.be | Abonneer u op onze e-news

Volg ons op

Giften vanaf 40 euro op onze rekening IBAN: BE10 0000 0000 0404 – BIC: BPOTBEB1 geven aanleiding tot een belastingvermindering van 45% op het werkelijk gestorte bedrag.